

DOMSTOL
ADMINISTRASJONEN

Nasjonal veileder for behandling av foreldretvister

Oppdragsgiver: Domstoladministrasjonen

Utarbeidet av: En prosjektgruppe ledet av tingrettsdommer Inger Bonnie Gjerde
Videreutviklet og oppdatert i 2019 av tingrettsdommer Rikke Lassen

Dato: 1. mars 2019

Versjon: 2.0

Innhold

Nasjonal veileder for behandling av foreldretvister [SIDE 5](#)

1. Saksforberedelsen når saken kommer inn [SIDE 6](#)
2. Gjennomføring av planmøte [SIDE 7](#)
3. Første saksforberedende møte [SIDE 9](#)
4. Andre saksforberedende møte [SIDE 12](#)
5. Evt. tredje saksforberedende møte eller fler [SIDE 13](#)
6. Overgang til hovedforhandling/saker som går direkte til hovedforhandling [SIDE 13](#)
7. Dom uten hovedforhandling [SIDE 16](#)
8. Dom selv om en av partene ikke møter [SIDE 16](#)
9. Gjentatte søksmål [SIDE 16](#)
10. Når det er en parallell sak etter lov om barneverntjenester [SIDE 17](#)
11. Saker med sperret adresse [SIDE 19](#)
12. Tilbakemelding til barnet [SIDE 19](#)
13. Saker om foreldreansvar der en av foreldrene er utenlands eller forsvunnet, og/eller foreldreansvaret er registrert som *ukjent* [SIDE 20](#)
14. Saker om foreldreansvar etter forelders dødsfall [SIDE 22](#)
15. Om oppnevning av egen advokat for barnet [SIDE 23](#)
16. Særlig om lagmannsrettens behandling [SIDE 23](#)
17. Vedlegg [SIDE 25](#)

Vedlegg 1	Innkallingsbrev planmøte i foreldretvist SIDE 26
Vedlegg 2	Rettsbok planmøte i foreldretvist SIDE 27
Vedlegg 3	Planbrev i foreldretvist SIDE 30
Vedlegg 3A	Informativt innkallingsbrev til rettsmøte før kjennelse SIDE 31
Vedlegg 4	Huskeliste for samtale med barn, egen eller ved sakkyndig, barneloven § 61 første ledd nr. 4, jf. § 31 SIDE 32
Vedlegg 4A	Forslag til mal for samtale med barn og referat, barneloven § 61 første ledd nr. 4, jf. § 31 SIDE 33
Vedlegg 4B	Innkalling til barnesamtale SIDE 35
Vedlegg 5	Brev til barneverntjenesten, innhenting av dokumentasjon SIDE 36
Vedlegg 6	Brev til politidistriktet, innhenting av dokumentasjon SIDE 37
Vedlegg 7	Støttet eller beskyttet tilsyn SIDE 38
Vedlegg 8	Mandat for sakkyndig etter barneloven § 61 første ledd nr. 1 SIDE 41
Vedlegg 9	Mandat for sakkyndig etter barneloven § 61 første ledd nr. 3 SIDE 42
Vedlegg 10A	Innhold til rettsbøker for første og andre (senere) saksforberedende rettsmøte etter barneloven § 61 første ledd nr. 1. SIDE 44
Vedlegg 10B	Momenter til spørsmålsstilling under partsforklaringene SIDE 49
Vedlegg 11	Huskeliste, momenter til robust rettsforlik, og til domsslutning SIDE 50
Vedlegg 11A	Eksempel på rettsforlik når den ene parten skal ha vanlig samvær etter barneloven § 43 annet ledd (se også gjennom viktige punkter i vedlegg 11). SIDE 51
Vedlegg 12	Eksempel på protokollert midlertidig avtale, barneloven § 61 første ledd nr. 7. SIDE 52
Vedlegg 12A	Mal for kjennelse om samvær med støttet etter beskyttet tilsyn, kan også benyttes til slik del av dom. SIDE 53
Vedlegg 12B	Om rustesting for saksopplysning eller som betingelse for samvær el.lign. SIDE 57
Vedlegg 13	Brev for å vise tilbake til mekling på familievernkontoret etter barneloven § 61 første ledd nr. 2, eksempel brev til parter/prosessfullmektiger SIDE 59
Vedlegg 13A	Vise tilbake til mekling på familievernkontoret etter barneloven § 61 første ledd nr. 2, Eksempel, brev til familievernkontoret SIDE 60
Vedlegg 14	Brev for å henvise til veiledning fra familievernkontor i prøveperiode etter barneloven § 61 første ledd nr. 7, brev til familievernkontoret SIDE 61
Vedlegg 15	Det materielle spørsmålet om dommerbytte SIDE 62
Vedlegg 16	Foreslått tillegg til innkallingsbrev til hovedforhandling SIDE 64
Vedlegg 17	Nærmere om hjemmelsgrunnlag for sperret adresse, forholdet mellom sperret adresse og foreldretvister, og praktisk tilnærming til sakene SIDE 65

Nasjonal veileder for behandling av foreldretvister

Etter at saksbehandlingen i barnelovsaker ble endret ved innføring av «konflikt og forsonings-modellen» har domstolenes håndtering av sakene vært i betydelig endring og utvikling. Disse sakene utgjør en stor andel av tvistesakene som behandles i førsteinstans.

Stortinget har, etter at den nye modellen ble innført, vedtatt flere lovendringer for å fremme barneperspektivet og barns rettigheter. Departementet har gjennomført ulike evalueringer av hvordan sakene behandles av domstolene, jf. blant annet redegjørelser i Prop. 85 L (2012-2013). Nye regler medfører behov for kompetansetiltak, nye arbeidsmetoder og økt tidsbruk. Evalueringer viser også at det er sentralt at retten sørger for en riktig utvelgelse av hvilke saker som egner seg for en meklingsbasert tilnærming, og hvilke saker som straks bør tilrettelegges for hovedforhandling.

Gjennom blant annet FNs barnekonvensjon, og ved vedtakelsen av Grunnlovens § 104 har Norge forpliktet seg til at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i foreldretvister. Dette gjelder også for saksbehandlingen, og i forhold til at barnet skal informeres og høres på en god måte før det tas beslutninger eller inngås rettsforlik. Saker etter barneloven er ikke undergitt partenes frie rådighet. Retten har derfor ansvar for at saken er forsvarlig opplyst, jf. tvisteloven § 11-4, om nødvendig ved at retten krever andre og flere bevis, jf. tvisteloven § 21-3 annet ledd, og for at resultatet er til barnets beste. Dette gjelder også dersom saken avsluttes ved rettsforlik, jf. tvisteloven § 19-11 tredje ledd.

Saksbehandlingsreglene gir stort rom for skjønn og variasjon. Dette gir god mulighet for tilpasning til den konkrete saken. På den annen side kan dette også gi stor variasjon i praksis, noe som betyr at prosessen kan være lite forutsigbar for parter og profesjonelle aktører. Deler av barnelovsprosessen er spesialprosess. Den kan derfor reise andre spørsmål, og foranledige andre løsninger enn den ordinære prosessen etter tvisteloven.

Denne veilederen er blitt til gjennom et prosjektarbeid i regi av DA. Arbeidet har vært gjennomført i 2015 og 2016 av en arbeidsgruppe sammensatt av representanter fra DA og flere domstoler. Under prosessen har det vært innsamlet materiale fra en rekke domstoler og det har vært kontakt med psykologforeningen, advokatforeningen, Bufdir, Barneombudet mfl.

Versjon 2.0. er en oppdatert versjon utarbeidet av tingrettsdommer Rikke Lassen våren 2019. Den enkelte dommer står som alltid fritt i sine dommerbeslutninger. Veilederen er ikke ment som noen bindende retningslinje for hvordan dommere skal behandle slike saker. Det vil alltid være mange ulike måter å håndtere slike saker på, og det vil også være ulike oppfatninger om hva som er den beste måten å håndtere en sak på. Likevel håper vi at veilederen kan være et fundament, en inspirasjon og et praktisk hjelpemiddel. Det er også et håp at bruk av veilederen vil medføre at saksbehandlingen blir mer åpen og forutsigbar for partene og de profesjonelle aktørene uansett hvilke beslutninger den enkelte dommer tar.

Det er arbeidsgruppens oppfatning at planmøte, jf. tvisteloven § 9-4 (jf. veilederen punkt 1) bør tas i bruk på bred basis, også i foreldretvister. De domstoler og dommere som har tatt i bruk planmøte gir tilbakemelding om at dette fungerer meget godt. Et tidlig planmøte (ev. planbrev) innebærer at partene får rask respons fra retten. Det gjør at saken tidlig kommer inn på «riktig spor». Et planmøte der den kommende prosessen drøftes med prosessfullmektigene gjør det mer forutsigbart hvordan dommeren vil legge opp behandlingen. I tillegg er det grunn til å tro at bruken av planmøter vil kunne redusere den totale tidsbruken i disse sakene.

Vi anbefaler deg å sette av litt tid til å skimme gjennom hele veilederen i sammenheng, og ikke bare gå rett til vedleggene. Slik får du de beste forutsetningene for å bruke den som et praktisk verktøy.

1. Saksforberedelsen når saken kommer inn

Ny sak registreres og tildeles.

Sjekk

- › at det foreligger gyldig meklingsattest.
- › barnets bosted, verneting, eventuelt sperret adresse.
- › barnets alder (jf. spm. om å høre barnet).
- › barnets navn og alder inn i saksforside Lovisa.
- › Foreligger rettslig interesse?

Pålegg om tilsvar sendes ut snarest mulig. Det gis normalt ca. 2 ukers tilsvarsfrist med dato, kortere dersom saken haster (se nedenfor om hastesaker)

Telefonisk planmøte berammes normalt så raskt som mulig etter at stevning er innkommet. Planmøtet bør berammes på den dommeren som skal ha det saksforberedende rettsmøtet. Planmøtet kan gjerne holdes en til to dager etter tilsvarsfristen. Om det er mulig kan sakkyndig delta i planmøtet, dette praktiseres av enkelte domstoler

- › **Vedlegg 1:** Innkallingsbrev planmøte i foreldretvist

Når tilsvar er kommet inn, gjennomføres normalt telefonisk planmøte, alternativt planbrev, for eksempel der det er selvprosederende parter

- › **Vedlegg 2:** Rettsbok planmøte i foreldretvist
- › **Vedlegg 3:** Planbrev i foreldretvist

Vurder berømmelse av saksforberedende rettsmøte.

Hvis saken haster

Saken kan haste ved at det er anført at barnet er utsatt for vold, overgrep eller andre skadelige forhold, eller for eksempel;

- › En part vil flytte med barnet
- › Samværsnekt
- › Utreiseforbud
- › Tvangsmulkt er begjært
- › Besøks- eller kontaktforbud er begjært
- › Tvangsvedtak etter lov om barneverntjenester er varslet

Om det anføres at saken haster kan det være hensiktsmessig at dommeren tar kontakt med partene/prosessfullmektigene før tilsvar har innkommet, (evt. i telefonmøte). Dette for å avtale tidspunkt for rettsmøte og avklare om sakkyndig bør oppnevnes. Det bør også avklares om hastesituasjonen riktiger kan håndteres av andre instanser ved eventuell akutt plassering av barneverntjenesten, illeggelse av besøks- og kontaktforbud av politiet etc.

Skal det avsies **midlertidig avgjørelse** og skal det eventuelt avholdes rettsmøte for muntlige forhandlinger før kjennelse etter barneloven § 60? Retten «kan» avsi kjennelse, og «skal» avsi kjennelse, jf. § 60 første ledd fjerde punktum etter krav fra en part «dersom det er ein risiko for at barnet blir utsett for vald eller på anna vis handsama slik at den fysiske eller psykiske helsa blir utsett for skade eller fare».

Spørsmål om habilitet for en dommer som har avsagt en midlertidig avgjørelse i en foreldretvist er drøftet av Borgarting lagmannsrett i LB-2010-111233. Dommeren ble kjent inhabil på grunn av utformingen av kjennelsen. Se også **vedlegg 15** om habilitet.

I noen saker begjæres det midlertidig avgjørelse etter barneloven § 60 for å påvirke saksbehandlingstiden. Da kan behovet ofte dekkes ved rask kontakt for berammelse av planmøte og saksforberedende rettsmøte. Der det anføres reell fare for barnet uten rask avgjørelse, må saken gis høy prioritet.

Hvis det er forsvarlig ikke å avsi kjennelse straks, bør det gjennomføres muntlig forhandling før saken tas opp til kjennelse. Muntlig forhandling er imidlertid ikke en nødvendig forutsetning hvis saken kan opplyses tilstrekkelig uten, jf. barneloven § 60 fjerde ledd. Se ellers note 187 til barneloven § 60 i Gyldendal rettsdata.

Vedlegg 3A, informativt innkallingsbrev til rettsmøte før kjennelse

Barn som etter sin alder eller utvikling skal høres, må høres også før en midlertidig avgjørelse.

2. Gjennomføring av planmøte

Aktuelle tema for planmøtet:

Sjekk gjerne i folkeregisteret før planmøtet at registrering av foreldreansvar der er overensstemmende med hva partene har oppgitt, rettsvirkningene følger av det som er ”meldt til folkeregistermyndigheita”, barneloven § 39.

Om utenrettslig mekling er prøvd, hvor mange timer det er forsøkt meklet og eventuelt om partene har inngått en midlertidig avtale. Korrekt antall meklingstimer framgår ikke av meklingsattest, som utstedes etter én time, men av meklingsprotokollen, som partene kan bes innhente og legge fram

Er det aktuelt å vise partene tilbake til mekling etter barneloven § 61 første ledd nr. 2? Se nærmere i **vedlegg 13-13A**, og ikke vis saker tilbake til mekling uten telefonisk forhåndsavklaring med familievernkontoret

Berammelse av rettsmøte el. hovedforhandling.

Informasjon om saksgang og gjennomføring av rettsmøte, herunder om hvordan denne dommeren samarbeider med sakkyndig før og mellom rettsmøter. Avklar om det er innvendinger.

Oppnevning av sakkyndig, mandat, eventuelle habilitetsspørsmål og om den sakkyndige bør ha en spesiell kompetanse. <https://www.psykologforeningen.no/publikum/sakkyndiglisten>

Partenes syn på spørsmålet om den sakkyndige bør snakke med partene forut for møtet.

Partenes syn på spørsmålet om den sakkyndige/dommeren eller begge bør snakke med barnet før møtet eller om dette bør utstå til etter at saksforberedende møte er avholdt.

- › Få en oversikt over barnets fungering, på hvilken måte barnet er involvert i konflikten og om det er særlige forhold som det må tas hensyn til.
- › Er barnet hørt i forbindelse med meklingen?
- › Har partene synspunkter på hvor samtalen bør gjennomføres, (kan avhenge av barnets alder og fungering).
- › Barnets syn på hvordan det vil høres, ønsker barnet å snakke med dommeren?
- › Ved flere barn bør barna som hovedregel høres hver for seg, men avklar hva partene mener om dette.

- › Avklar om det er ytterligere informasjon dommeren / den sakkyndige bør ha før samtalen med barnet gjennomføres.
- › Om dommeren tar sikte på å gjennomføre samtalen uten sakkyndig til stede, anbefales det å bruke en saksbehandler som rettsvitne.
- › Søk å avklare hvordan man best kan forberede barnet på samtalen.
 - › **Vedlegg 4:** Huskeliste for samtale med barn, egen eller ved sakkyndig og 4A: Ramme for referat fra slik samtale + samtalemål, samt 4B: Innkallingsbrev til slik samtale. På DA og Barneombudets nettsider finner man animasjonsfilmen "Hva skjer i retten når mamma og pappa krangler om meg". Alle domstoler har tilgang til DAs veiledningsfilm om barnesamtalen)

Se også på domstolenes intranett refleksjons-grunnlaget <http://intranett/Faglig/barn-i-domstolen/den-gode-barnesamtalen-i-foreldretvistar/>

- › Bør det innhentes dokumentasjon fra barneverntjenesten?
 - › **Vedlegg 5:** Brev til barneverntjenesten, innhenting av dokumentasjon
- › Bør det innhentes dokumentasjon fra politiet?
 - › **Vedlegg 6:** Brev til politidistriktet, innhenting av dokumentasjon

Når det innhentes slik dokumentasjon, må den praktiske dokumenthåndteringen avklares. Vanligvis vil alt retten mottar gjøres kjent for partene, og det er praktisk at mottatte dokumenter sendes prosessfullmektigene med oppfordring om å påberope det man mener har betydning som bevis, jf. tvisteloven § 21-7. Retten må også selv vurdere hvilke dokumenter som bør inngå for å sikre en forsvarlig opplysning, jf. tvisteloven §§ 11-4 og 21-3 annet ledd. Hvordan dokumentene gjøres kjent for partene vil være avhengig av om partene har partsrettigheter i underliggende sak, og om det er snakk om personsensitive opplysninger. Det anbefales å drøfte dette med prosessfullmektigene. Se nærmere om håndteringen også på Oslo tingretts intranett <http://intranett/contentassets/95f02739782b47969d139297f7cfd0ff/veileder-for-innhenting-av-straffesaksdokumenter-i-sivile-saker.pdf>

- › Er det aktuelt å innhente uttalelse fra barneverntjenesten etter barneloven § 61 første ledd nr. 6?
- › Er det behov for samordning med, eller informasjonsinnhenting fra, parallell sak om barnet etter barnevernloven (se punkt 9), eller straffesak (tilrettelagt avhør?), besøksforbud, eller sak etter utlendingsloven?
- › Er det aktuelt å oppnevne egen advokat for barnet, jf. barneloven § 61 første ledd nr. 5? Se nærmere om dette nedenfor under punkt 15.
- › Er det behov for tolk?
- › Er det taushetsplikt som bør oppheves?
 - › Politi, politiregisterloven § 30
 - › Forvaltningsmessig taushetsplikt (skole, barnehage) kan løses ved samtykke fra parten(e), eventuelt samtykke fra departementet, tvisteloven § 22-3
 - › Profesjonsbestemt taushetsplikt krever samtykke fra parten, men se Rt-2004-1668, avsnitt 41. Se også Rt-2015-1179 (LB-2015-143408), samtykke til at sakkyndig gis tilgang til full helsejournal uten at motparten automatisk får tilgang.
 - › Familievernkontorene er nevnt i tvisteloven § 22-3 hvor de er omtalt sammen med instanser som har forvaltningsmessig taushetsplikt. Familievernkontorloven §§ 5 og 5 a viser til taushetsplikt etter helsepersonelloven, altså profesjonsbestemt som IKKE kan oppheves av departementet.

Andre forhold av betydning for saksforberedelsen?

- › **Vedlegg 7:** Støttet eller beskyttet tilsyn. Hvis dette er en aktuell problemstilling må advokatene avklare hvorfor, og videre hva som er begrunnelsen for å velge den ene ordningen fremfor den andre (beskyttet eller støttet)
- › Rustesting? Se **vedlegg 12B**

Dommeren tar stilling til om sakkyndig skal oppnevnes etter å ha hørt partene. Dersom sakkyndig skal ha kontakt med partene, barnet eller andre før rettsmøtet, bør det normalt inngå i mandatet at det utarbeides et kort, skriftlig notat, som oversendes retten og partene. Dersom sakkyndig skal snakke med barnet, anbefales det at vedkommende utarbeider et notat fra samtalen, se over under **vedlegg 4 flg.**

- › **Vedlegg 8:** Mandat for sakkyndig etter barneloven § 61 første ledd nr. 1
- › **Vedlegg 9:** Mandat for sakkyndig etter barneloven § 61 første ledd nr. 3
- › Sakkyndig velges normalt blant de som står på psykologforeningens liste over sakkyndige som har gjennomført utdanningsprogrammet for barnefaglig sakkyndige, eller fra tingrettens eget utvalg over sakkyndige, forutsatt at de har gjennomført nevnte utdanning. Partene og den sakkyndige innkalles til saksforberedende møte iht. barneloven § 61 første ledd nr. 1, med mindre det er avklart at rettsmøte ikke er hensiktsmessig.

3. Første saksforberedende møte

Del 1 av møtet:

De fleste dommere foretrekker å møte den sakkyndige ca. 15 minutter før rettsmøtet. En slik forberedende samtale kan alternativt skje pr. telefon. I formøtet blir dommeren orientert om ev. opplysninger som er innhentet, og dommeren planlegger i samråd med sakkyndig hvordan rettsmøtet skal gjennomføres. Dommeren kan gjerne presisere overfor den sakkyndige at det i samtalen ikke kan utveksles informasjon eller vurderinger som ikke gjøres kjent for partene i rettsmøtet.

Etter innledende formaliteter (presentasjon, habilitet m.m.), bør dommeren holde en kort innledning med orientering om prosessen og formålet med saksbehandlingsformen generelt, eventuelt konkret om formålet med møtet i den konkrete saken.

Momenter som kan brukes til innledningen:

- › Dommeren har ansvar for sakens opplysning, taushetsplikt er opphevet for barneverntjenesten jf. barneloven § 61 a, det forutsettes at partene opphever annen taushetsplikt, for barnehage, skole, helsepersonell og lignende (om dette ikke er avklart i planmøtet).
- › Barneloven legger opp til at retten skal forsøke mekling mellom partene.
- › Mange fordeler med å komme til enighet.
- › Foreldrekonflikter har negativ innvirkning på barna.
- › Muligheten for prøveordninger med bistand fra sakkyndig.
- › Alternativ til dom- konfliktdepende og mulighet for tilpassede/fleksible løsninger.
- › Hensynet til barnets beste er alltid det overordnede, retten har ansvar for at saken er godt opplyst og gir grunnlag for en god løsning for barnet. Om hensynet til barnets beste tilsier det, bestemmer dommeren at saken ikke er egnet for mekling og at det skal avholdes hovedforhandling.
- › Den sakkyndiges bidrag og rolle i prosessen.
- › Partenes og advokatenes rolle.

- › Nevne mulig habilitetsproblematikk ved en overgang fra mekling til hovedforhandling. Se nærmere under punkt 5 nedenfor.
- › Barnets syn. Påpek overfor partene at barnets syn skal vektlegges etter alder og modenhet. Avklar hvem som skal snakke med barnet og øvrige rammer dersom dette ikke allerede er gjennomført.
- › Barnet skal høres også før det inngås rettsforlik som avslutter saken.
- › Orienter om hvordan rettsmøtet er tenkt lagt opp og om noen har kommentarer til det. (F.eks.: Første økt: Informasjonsinnhenting. Pause. Andre økt: Drøfting og løsningsorientering).
- › Sakkyndig presenterer seg (arbeidssted, kompetanse, erfaring mv.).
- › Dersom den sakkyndige har opplysninger han/hun har innhentet forut for rettsmøtet, kan det redegjøres for disse nå, eller etter partsforklaringene. Dette avhenger av en konkret vurdering i den enkelte saken.
- › Det anbefales uansett at den sakkyndige lager et kort notat om det ikke allerede er gjort. Sakkyndig rapporter / uttalelser i saker etter barneloven skal ikke sendes til Barnesakkyndig kommisjon.
- › Prosessfullmektigene gis vanligvis anledning til å holde en kort innledning (ca. 5 minutter) der de redegjør for hovedproblemstillingen(e) i saken.
- › Partene formaneres, avgir forsikring, og får deretter ordet til å redegjøre nærmere om barnas og sin egen situasjon.
- › Det kan være hensiktsmessig, jf. tvisteloven § 23-2 (2) at dommeren stiller spørsmål først, så advokatene og til slutt sakkyndig. Dette kan lette strukturering og oversikt, og bidra til å etablere en konstruktiv tone.
 - » **Vedlegg 10:** Momenter til partsforklaringen
- › Dommeren bør bidra til å holde fokus på barnet og på lovens kriterium om barnets beste.
- › Prosessfullmektigene gis mulighet til å stille spørsmål; også til sakkyndig.
- › Dommeren bør i samarbeid med den sakkyndige søke å avklare om det foreligger problematikk knyttet til overgrep, vold, psykiatri, rus e.l., og i så fall foreta en vurdering av om det er hensiktsmessig med ytterligere mekling i saken.
- › Kort oppsummering før retten tar pause. Hvor står partene og hvor ligger eventuelt løsningsmulighetene til barnets beste?
- › Sakkyndig får ordet for å komme med innspill vedrørende barnefaglige spørsmål (f.eks. om delt bosted og små barn, om høyt konfliktnivå og skade på barn, hva som eventuelt kan prøves ut m.m.).
- › Dommeren vurderer om saken er egnet for videre mekling, ev. i samarbeid med sakkyndig eller med komplementerende tilbud fra familievernnet.

Pause:

Partene konfererer med egen prosessfullmektig.

Det kan vurderes å gi partene mulighet til å snakke med den sakkyndige hver for seg.

Dommeren konfererer med den sakkyndige om problemstillingene i saken og mulige løsningsforslag/forsøksordninger. Neste del planlegges.

Del 2 av møtet:

Dommeren styrer møtet og igangsetter eventuelt meklingsprosessen.

Prosessfullmektigene/partene redegjør for sitt syn på de spørsmål som ble skissert før pausen (aktuelle løsninger, fremdrift, eventuell prøveperiode, hovedforhandling, sakkyndig m.m.).

Sakkyndig bistår med innspill, kommentarer og veiledning, og brukes aktivt for å belyse barnefaglige spørsmål.

Særmøter med sakkyndig kan tillates. Dommeren deltar ikke i særmøter med partene.

Dersom partene blir enige, kan det inngås rettsforlik eller utenrettslig avtale og saken avsluttes. Merk at barn som etter sin alder skal høres, må være hørt dersom det inngås rettsforlik.

- › **Vedlegg 11:** Huskeliste, momenter til robust rettsforlik

Ved *midlertidig* enighet kan partene avtale en prøveordning frem til neste rettsmøte.

Prøveordningen protokolleres i rettsboken, det skal ikke inngås «midlertidig rettsforlik» (som savner lovhjemmel), men «midlertidig avtale», denne undertegnes i rettsboken av partene og dommeren.

Det bør framgå av rettsboken om den sakkyndige skal oppnevnes videre, og hvilke oppgaver han/hun skal utføre i prøveperioden, og i hvilket omfang (veiledning av partene, samtaler med barn/partner, observasjon, innhente informasjon fra andre etater o.l.).

- › **Vedlegg 12:** Eksempel på protokollert midlertidig avtale, barneloven § 61 første ledd nr. 7

Hvis det skal være samvær under tilsyn må det i tillegg skrives en kjennelse om dette (i strid med forarbeidene å bruke ved § 61 første ledd nr. 7, men mye brukt i praksis)

- › **Vedlegg 12A:** mal for kjennelse (eventuelt dom) om samvær under støttet eller beskyttet tilsyn

Det bør avklares om det er aktuelt å henvise partene tilbake til mekling på familievernkontoret, eller å henvise dem til å få bistand fra familievernkontoret i prøveperioden. Det er viktig at dommeren tar telefonisk forhåndskontakt med familievernkontoret før dette gjøres, uansett hvilken variant som benyttes. Det må også avklares at familievernkontorets taushetsplikt oppheves for dommeren og sakkyndig.

- › **Vedlegg 13:** Brev for å vise tilbake til mekling på familievernkontoret etter barneloven § 61 første ledd nr. 2.
- › **Vedlegg 14:** Brev for å henvise til veiledning fra familievernkontoret i prøveperiode etter barneloven § 61 første ledd nr. 7.

Dersom sakkyndig eller familievernkontoret skal bistå i prøveperioden, bør det avtales at det skal utarbeides et kort notat som skal sendes retten og partene forut for neste rettsmøte. Det settes frist med dato for innsendelse, jf. se **vedlegg 14**

Første prøveperiode har normalt en varighet på 2-4 måneder, men dette må tilpasses barnets behov / partenes situasjon / hva som skal skje i prøveperioden/om bistand fra familievernkontoret eller andre fordrer mer tid til oppstart og gjennomføring.

- › Rustesting? Se **vedlegg 12B**

Lag gjerne en bjellemelding i Lovisa for å telle opp at alt «er i rute» to-tre uker før rettsmøtet.

4. Andre saksforberedende møte

Sakkyndig møter normalt 15 minutter før rettsmøtet starter, med mindre det på forhånd er telefonkontakt. Dommeren orienteres om kontakten med partene og den sakkyndiges øvrige arbeid i prøveperioden. Planlegging av møtet i samråd med den sakkyndige, hva som bør være i fokus, hva det er viktig å få belyst m.m.

- › **Vedlegg 10A**, maler for rettsbok til saksforberedende rettsmøte.

Dommeren innleder med utgangspunkt i avtalen og at denne nå skal evalueres.

Partene gis ordet til å forklare hvordan det har gått siden forrige rettsmøte, la gjerne saksøkte starte denne gangen.

Prosessfullmektigene gis anledning til å stille spørsmål til partene.

Den sakkyndige orienterer om arbeidet han/hun har utført siden forrige møte og hvilke opplysninger som er innhentet, eventuelt hvilke vurderinger dette gir grunnlag for å foreta. Det kan noen ganger være fornuftig å gi ordet til den sakkyndige før partene, dette kan bidra til å løfte fram barnet og dets situasjon, og dempe konfliktnivået.

Partene/prosessfullmektigene kan stille spørsmål til den sakkyndige.

Det er viktig å få fram eventuelle positive erfaringer / progresjon i saken som det kan bygges videre på.

Etter at partene og sakkyndig har uttalt seg om situasjonen siden forrige rettsmøte, anbefales det å rette fokus mot løsninger som kan være aktuelle på kort og/eller lang sikt, herunder om det er aktuelt å utvide eller endre den ordningen som har fungert i prøveperioden.

Hvis det er hensiktsmessig, og partene ønsker det, kan retten beramme nytt rettsmøte med prøveperiode på 2-4 måneder, eller en annen tidsramme som er tilpasset den konkrete saken.

Hvis dommeren anser at det ikke er utsikt til at videre mekling kan føre fram, bør det vurderes å beramme hovedforhandling etter andre rettsmøte.

5. Evt. tredje saksforberedende møte eller fler

Gjennomføres etter samme opplegg som andre rettsmøte. I saker med flere rettsmøter vil det gjerne være behov for mindre tid fordi saken er kjent.

- › **Vedlegg 10A**, maler for rettsbok til saksforberedende rettsmøter.

Det finnes ingen regel for hvor mange rettsmøter man kan ha, men dommeren må sette strek for prosessen og beramme hovedforhandling der prosessen ikke er konstruktiv. Noen saker har god effekt av tålmodig tilnærming med flere kortere møter over lengre tid. Tiden som investeres i dette kan noen ganger spare barnet, partene og domstolene for gjentatte søksmål.

6. Overgang til hovedforhandling/saker som går direkte til hovedforhandling

Ved overgang til hovedforhandling må det avklares om dommeren som har meklet også skal være hovedforhandlingsdommer. Dommere har ulike syn på hvor terskelen ligger for et dommerbytte. Veilederen tar ikke sikte på å komme med en anbefaling om hvilken praksis som bør følges. Formålet er å få økt bevissthet om hvilke elementer som kan inngå i vurderingen. Formålet er videre å sikre god kommunikasjon med partene og prosessfullmektigene i spørsmålet om dommerbytte, og at prosessen knyttet til dette er god.

Prosesen: Partenes syn på om dommeren bør/kan fortsette som hovedforhandlingsdommer etter meklinger i saksforberedende møter må avklares. Det anbefales at dommeren tar opp spørsmålet av eget initiativ og at dette protokolleres. Videre anbefales det at man ikke krever at partenes syn på dommerbytte avklares muntlig i rettsmøtet. Partene bør få en kort frist for å komme med innvendinger mot at en dommer som har meklet også skal være hovedforhandlingsdommer. Dette blant annet for at advokatene skal ha anledning til en reell drøftelse med sine klienter. Dersom dommeren mener at dommerbytte forutsetter formell inhabilitet bør dette avklares tydelig, fordi det er en utbredt praksis i foreldretvistene at dommerbytte skjer etter bredere og mindre formelle vurderinger

- › **Vedlegg 15:** Det materielle spørsmålet om dommerbytte

Det kan opplyses om at partene i fellesskap kan be om at berammelsen av hovedforhandling gjøres om til saksforberedende rettsmøte dersom de likevel ønsker å inngå avtale/rettsforlik. Videre kan man minne om at det kan mekles på ethvert trinn av saksbehandlingen.

Ved overgang til hovedforhandling kan det være svært hensiktsmessig at det skrives et eget planbrev, eller gjennomføres et nytt telefonisk planmøte, det siste særlig om det skjer dommerbytte.

Avklar uansett om partene er innforstått med at det kan ta lang tid før en dom blir rettskraftig, og at de etter barneloven § 60 kan begjære at det avsies en midlertidig kjennelse for domsresultatet sammen med slutningen, slik at slutningen eller deler av den i praksis gis **foregrepet tvangskraft**, jf. barneloven § 65. Det kan også synes klart for retten at den aktuelle vurderingen av hensynet til barnets beste bør føre til en snarlig iverksettelse. Dette kan gjøres enkelt, for eksempel ved mail til advokatene;

Med tanke på gjennomføring av hovedforhandling, og nedleggelse av påstander, vil jeg gjøre dere oppmerksomme på at gjeldende kjennelse har slik slutning..../at det kan ta tid før rettens domsslutning blir rettskraftig

Ettersom..... vil retten veilede advokatene om at det kan være hensiktsmessig at dere nedlegger påstand om (endret) midlertidig kjennelse for det domsresultatet dere krever, slik at dette kan gjelde straks dom er avsagt, etter barneloven § 60 første ledd, (jf. § 63), sammenholdt med § 65 første ledd siste punktum. (Eventuelt: det vil ikke være behov for noen egen prosedyre omkring dette).

Vær spesielt oppmerksom på hovedforhandlingsprinsippet, jf. tvisteloven § 11-1 dersom samme dommer følger saken fra meklingssporet til hovedforhandling. Det kan ikke bygges på annet enn det som er kommet fram under hovedforhandlingen. Dette bør også advokatene bli minnet om i eget planbrev i forkant. Dersom det vises til dokumentasjon, forklaringer eller annen bevisføring fra saksforberedende rettsmøter, må det være klart for partene hva retten vil bygge på. Beviset må ha vært gjenstand for kontradiksjon, se også tvisteloven § 26-2. Av samme grunn bør det ikke legges opp til en «kortvariant» av en hovedforhandling.

Det anbefales ikke å bruke formen «saksforberedende rettsmøte med mulig overgang til hovedforhandling» som har vært vanlig mange steder. En slik behandlingsform skaper vanskelige forhold for partenes prøveperiode hvis de samtidig skal posisjonere seg eller forberede seg til en hovedforhandling. Denne formen gjør det også svært vanskelig for advokatene å forberede en mulig hovedforhandling på en forsvarlig måte. Det er ellers tvilsomt hvilken adgang det er til en slik prosessform etter tvisteloven, se § 9-5 (4), jf. § 9-7.

Ved overgang til hovedforhandling anbefales at det arbeid sakkyndig har utført som ledd i oppnevning etter barneloven § 61 første ledd nr. 1 dokumenteres skriftlig, hvis dette ikke allerede er gjort. Det samme gjelder dersom den sakkyndige i retten har gitt uttrykk for vurderinger som ikke fremgår av saksdokumentene. Det er vanlig å innkalle vedkommende som sakkyndig vitne / sakkyndig for å avgi forklaring i retten. Det må avklares om det er retten eller partene som eventuelt skal kalle inn den sakkyndige. Den sakkyndige som har vært oppnevnt etter nr. 1. vil ikke naturlig skulle følge hele hovedforhandlingen og kommentere den øvrige bevisførselen der. Om den sakkyndiges taushetsplikt se barneloven § 50 andre ledd andre punktum, og HR-2017-1611 for saker der oppdraget er avsluttet.

Dersom det på dette stadiet er aktuelt med en sakkyndig utredning etter barneloven § 61 første ledd nr. 3, må det avklares om den sakkyndige som var oppnevnt etter nr. 1, kan oppnevnes med nytt mandat. Om den sakkyndige skal oppnevnes for videre utredning av saken, avhenger av om vedkommende anses habil, se momentene til vurdering av dommerens habilitet over. Se Camilla Bernts artikkel i FAB 2014-3 Sakkyndige i barnelovssaker for domstolene: roller og rettssikkerhet

Slik overgang forutsetter uansett at den sakkyndige er villig, og dessuten har den kompetanse som saken krever. I særlig kompliserte saker kan det være aktuelt å oppnevne to sakkyndige. Partene gis anledning til å uttale seg før sakkyndig oppnevnes med nytt mandat.

I noen saker kan det være hensiktsmessig å sette rett med fagkyndige meddommere iht. tvisteloven § 9-12 stedet for å oppnevne sakkyndig i forkant. Dette kan for eksempel være når det allerede foreligger omfattende dokumentasjon og vurderinger fra ulike instanser og det først og fremst er behov for fagkyndighet ved bevisvurderingen. Utgiftene til meddommere vil være dekket av staten, jf. rettsgebyrloven § 10 første ledd nr. 4.

Vurder om det er behov for å innhente ytterligere dokumentbevis eller vitnebevis for å sikre at saken er forsvarlig opplyst, jf. tvisteloven § 21-3 annet ledd. Se til illustrasjon HR-2015-506-U.

Der sakkyndig har gjort bruk av «kompartmentopplysninger», oppstår spørsmålet om det er forsvarlig å bygge på opplysninger eller vurderinger som tilflyter retten indirekte via sakkyndig, jf. tvisteloven § 21-9. Det anbefales å være forsiktig med slik indirekte bevisførsel om vesentlige opplysninger fra sentrale informanter.

Vurder gjerne om retten selv skal kalle inn vitner fra familiens offentlige nettverk, som skole

eller barnehage, da det kan være lettere og mer ryddig for disse å bli involvert i saken av domstolen enn av en av partenes advokater. Dette vil også tydeliggjøre at de skal bidra til rettens ansvar for opplysning av saken og ikke må framstå som en som har «valgt side».

Tenk også gjerne igjennom formaningen til disse vitnene under hovedforhandlingen, slik at de blir trygget på at de ikke blir bedt om å avgjøre saken, eller å ta parti for en av foreldrene, men å bidra med sin kjennskap/kunnskap om hva de vet, har observert og vurdert, så dommeren som mangler den kunnskapen får hjelp til å ta en god avgjørelse.

Hvis det ved oppstart av hovedforhandlingen ikke tidligere har vært avklart om noen av partene ønsker eller bør begjære en midlertidig kjennelse for domsresultatet, (foregrepet tvangskraft, se ovenfor) jf. barneloven § 60, ta det opp nå. Retten kan ikke avsi slik kjennelse uten begjæring, eller i hvert fall anledning til kontradiksjon fra begge parter

6.1. Nærmere om rettens avgjørelse etter hovedforhandling

Start gjerne med en presentasjon av barnet

Særlig om beviskrav:

- › Rt. 1989 side 320. Det skal ikke tas noen risiko.
- › Vær oppmerksom på at både *beviskrav* og *bevistema* er helt forskjellige der barnelov og straffelov overlapper.
- › Ot. prp.nr. 103 (2004-2005) kap. 5.3. om beviskrav og tvilsrisiko i saker etter barneloven med alvorlige forhold i faktum. Beviskravet senkes til under 50 % sannsynlighet; tvil skal komme barnets sikkerhet til gode.

Skal det være samvær under en form for tilsyn? Se **vedlegg 12A**

Skal det avsies midlertidig kjennelse sammen med dommen? Se over.

Det regnes som belastende for barnet og familiesystemet at det pågår rettsliggjort konflikt over lang tid. Foreldretvister kan også ankesiles etter tvl. § 29-13 (2). Om alle bevis er nevnt og drøftet, og alle anførsler behandlet, kan unødige ankerunder unngås.

God utforming av slutning om samvær, se på momentene i **vedlegg 11 og 11A**.

Særlig om sakskostnader:

- › I saker etter barneloven gjelder tvisteloven kapittel 20 om sakskostnader. De vanlige reglene om sakskostnader gjelder også i disse sakene, utfylt av blant annet hensynet til barnets beste, jf. barneloven § 48 første ledd. Det gjelder også unntaksbestemmelsen i tvisteloven § 20-2 tredje ledd, der den tapende part kan fritas for kostnadsansvaret. Om anvendelsen av denne bestemmelsen i familiesaker, heter det i kommentaren til tvisteloven (Schei m.fl. 2. utg, s 712):

«Det ligger innenfor rammen av rettens kompetanse å vurdere om spesielle trekk ved saks-typen tilsier at kostnadsrisikoen fordeles mellom partene selv om en av dem har vunnet saken. Domstolene har i barnefordelingssaker med god grunn vært tilbakeholdne med å idømme den tapende part kostnadsansvar. Retten fastsetter med barnets beste som rettesnor fremtidige ordninger i spørsmål av stor personlig betydning for partene, og som de har et felles ansvar for å løse ved samlivsbrudd, se som nyere eksempler Rt.2010 side 1528 og Rt. 2012 side 570. På den annen side har det betydelig egenverdi at slike tvister løses i minnelighet, og mekling har derfor en særlig fremtredende plass i saksbehandlingen for domstolene. Erstatning for motpartens sakskostnader er en sanksjon som kan være velbegrunnet overfor en part som kan bebreides at det kom til sak ved å innta klart ufunderte standpunkter, ved å tviste om lite vesentlige spørsmål, eller forlenge konflikten ved å bruke rettsmidler eller reise endringsaker uten god grunn.»

Om tilbakemelding til barnet, se nedenfor under punkt 12

7. Dom uten hovedforhandling

Dersom partene samtykker, kan retten avsi dom uten hovedforhandling, (f.eks. i en oversiktlig sak som ikke krever full bevisførsel) jf. barneloven § 61 første ledd nr. 8.

- › Informasjon til og høring av barnet iht. § 31
- › Se også punkt 9 nedenfor om gjentatte søksmål.

8. Dom selv om en av partene ikke møter

Det er ikke adgang til å avsi fraværdom i saker etter barneloven. Retten er likevel ikke forhindret fra å avsi dom etter vanlig realitetsbehandling selv om en av partene ikke møter. Forutsetningen er at partene er lovlig stevnet, og at saken er forsvarlig opplyst. Barn som etter sin alder skal høres, må høres også i slike saker.

- › **Vedlegg 16:** Foreslått tillegg til innkallingsbrev til hovedforhandling

9. Gjentatte søksmål

Ved gjentatte søksmål bør dommeren være spesielt oppmerksom på om det er hensiktsmessig å innlede ytterligere mekling mellom partene eller om hovedforhandling bør berammes straks. Dette kan avklares i planmøte.

Dersom det er åpenbart at det ikke foreligger «særlege grunnar» som taler for å endre tidligere dom/rettsforlik, jf. barneloven § 63 andre ledd andre punktum, kan det avsies dom uten hovedforhandling, jf. barneloven § 63 andre ledd jf. tredje ledd og Backer, Barneloven, Kommentarutgave 2. utg. på side 591 flg. (til tidligere § 64). En slik dom kan bare gå ut på å opprettholde gjeldende avgjørelse. Dette kan retten på ethvert tidspunkt under saksforberedelsen gjøre av eget tiltak, evt. etter å ha innhentet sakkyndig uttalelse om spørsmålet. Barn som etter sin alder skal høres, må høres også i slike saker.

Hovedregelen må være at dom uten hovedforhandling bare kan omfatte det spørsmålet som er avgjort tidligere, men vær klar over at forenklet domsbehandling etter barneloven § 63 tredje ledd vil kunne kombineres med forenklet domsbehandling etter tvisteloven § 9-8, om krav som det er klart at ikke kan gis medhold, jf. for eksempel LB-2016-169459. Det er dermed ikke nødvendigvis til hinder for forenklet behandling at den nye saken omfatter flere tvistepunkter enn de som tidligere er avgjort. Om det for eksempel i tidligere dom er nektet ethvert samvær med en sterk begrunnelse, kan senere saksanlegg som er utvidet med krav om bosted eller foreldreansvar kunne vurderes opp mot tvisteloven § 9-8.

Vær oppmerksom på muligheten for å nekte fri sakførsel «dersom det er urimelig at det offentlige betaler for bistanden», jf. rettshjelploven § 16 femte ledd, eventuelt å tilkjenne sakskostnader dersom en part gjentatte ganger reiser søksmål som ikke fører fram, jf. tvisteloven § 20-2, se kommentarutgaven til tvisteloven side 913 flg. Det er normalt naturlig å vente med å avgjøre dette til etter at tilsvar er mottatt.

Noen advokater søker om fri sakførsel før sak reises. Der det dreier seg om gjentatt søksmål / endringssak anbefales å utvise varsomhet med å innvilge i forkant, eventuelt utover det nødvendige til å utarbeide stevning/tilsvar først.

10. Når det er en parallell sak etter lov om barneverntjenester

Kort om problemstillingen:

Retten kan få inn saker etter barneloven hvor det samtidig er reist sak (for fylkesnemnda og/eller retten) om inngrep etter lov om barneverntjenester / overprøving av vedtak etter lov om barneverntjenester (tvisteloven kapittel 36) for de samme barna. Dette kan gjelde både ordinære vedtak og hastevedtak.

Det bør klargjøres i planmøtet (se punkt 2) om dette er situasjonen. Grensen mellom de to sakstypene reiser kompliserte, men praktisk viktige spørsmål. Det har stor betydning for en hensiktsmessig, effektiv, skånsom og prosessøkonomisk behandling at det investeres tid i slik avklaring, særlig om mulig samordning og fornuftig rekkefølge, slik at unødige prosesser kan unngås.

Sakene kan ikke forenes til felles behandling, jf. tvisteloven § 36-1 (1).

Dersom barnet allerede er tatt under barneverntjenestens omsorg, vil avgjørelsen etter barneloven først og fremst ha betydning for hvem av foreldrene som er i posisjon til å kreve tvangsvedtaket etter barnevernloven opphevet.

Foreldre har rettslig interesse i spørsmål etter barneloven selv om det er fattet et tvangsvedtak etter barnevernloven.

Dersom barnets "faste bosted" etter *barneloven* flyttes fra en forelder til en annen etter at tvangsvedtak i barnevernssak er fattet, må behandlingen av krav om opphevelse av omsorg / tilbakeføring til den andre forelder etter *barnevernloven* starte i fylkesnemnda som første instans, se blant annet Rt. 2004 side 875.

Der barnet er tatt under omsorg ved et *midlertidig* hastevedtak etter barnevernloven, vil en rask midlertidig kjennelse etter barneloven § 60, hvor barnets faste bosted flyttes fra den forelder som tvangsinngrepet er rettet mot, til den andre, kunne føre til at hastevedtaket etter barnevernloven oppheves, og forslag om omsorgsovertakelse ikke fremmes eller trekkes. Der det ligger til rette for dette vil en rask behandling i tingretten kunne spare alle involverte for unødige prosesser.

I noen tilfeller er «den andre» forelder allerede midlertidig fosterhjem for barnet i regi av barneverntjenesten (jf. barnevernloven § 4-22 med forskrifter, § 4-15, annet ledd mv., se utdypende blant annet i rundskriv Q-0835 fra BLD, og NOU 2012:5 pkt. 7.2.3).

Vær oppmerksom på saker der fylkesnemnda har behandlet spørsmål om én forelder etter en omsorgsovertakelse fra den andre, kan være midlertidig fosterhjem for sitt eget barn (nettopp i påvente av en endring i posisjoner mellom foreldre etter barneloven). Fylkesnemndas slutning hva gjelder dette spørsmålet kan overprøves av domstolen, se nærmere Rt-2011-377.

Praktiske grep i parallelle saker:

Der et barn er omfattet av to parallelle saker på denne måten bør dommeren:

- › Innhente barnevernsdokumentene (herunder fylkesnemndsvedtaket og møteboken fra fylkesnemnda, eventuell rettsbok fra planmøte eller planbrev fra overprøvingssaken etter barnevernloven), jf. barneloven § 61 a.
 - » **Vedlegg 5:** Brev til barneverntjenesten, innhenting av dokumentasjon
- › Med partenes samtykke, innhente informasjon fra den parallelle saken for retten (informasjon om berømmelse, oppnevning av sakkyndig og tilsvarende).

- › Merk at å unnlate å opplyse saken på denne måten kan være opphevelsesgrunn, jfr. HR-2015-506-U.
- › Informasjon innhentes skriftlig med kopi til partene.
- › Vurdere muligheten for en samordning / hensiktsmessig rekkefølge av behandlingene, eventuelt stansing, jf. tvisteloven § 16-18.

Dommeren kan vurdere om barneverntjenestens saksbehandler bør være tilgjengelig per telefon under det saksforberedende møtet.

Dommeren kan også vurdere å be om partenes samtykke til at barneverntjenestens saksbehandler er til stede under saksforberedende rettsmøte etter barneloven. En praktisk løsning kan være at vedkommende er til stede som sakkyndig vitne med partenes samtykke, jf. tvisteloven § 24-6 (1) sammenholdt med § 25-6 (2), da slike vitner ofte både vil gjøre rede for sitt arbeid med saken, og for barneverntjenestens faglige vurderinger. Selv om partene i utgangspunktet vil kunne være ubekvemte med dette, kan en slik løsning forhindre uheldige utslag av at det pågår to parallelle prosesser med unødig tidsspille før barnets videre situasjon kan avklares.

Momenter som kan tale for at det er hensiktsmessig at barneverntjenestens saksbehandler er til stede under det saksforberedende rettsmøtet er for eksempel:

- › Om partene er uenige om hva barneverntjenesten faktisk gjør, eller saksforbereder, eller hva som vil bli konsekvensen for barnevernssaken av et rettsforlik eller en midlertidig kjennelse som endrer partenes posisjoner etter barneloven.
- › Om partene er uenige om hva barneverntjenesten kan/vil tilby av hjelpetiltak til den ene eller andre av foreldrene.
- › Om barneverntjenesten bør høre partsforklaringer dersom en av partene har hatt liten/ingen/dårlig kommunikasjon med barneverntjenesten.
- › Om barneverntjenesten bør få avklart bedre hva prosessen etter barneloven kan "løse" og hva den ikke kan løse.

Retten bør generelt tilstrebe at begge prosesser av hensyn til barnet raskt blir forsvarlig opplyst, og dermed kan gjennomføres raskere. Det er relevant for dommeren å spørre om hvorfor det ut fra barnets perspektiv er en god løsning at de to prosessene ikke er transparente i forhold til hverandre.

Dommeren kan vurdere å foreslå at en og samme sakkyndig forestår utredning hvis dette er aktuelt både i barnevernssaken og i foreldretvisten.

Det er ikke noe formelt i veien for at en og samme dommer kan behandle begge sakene. Der det skjer, må imidlertid dommeren sørge for at opplysninger/kunnskap man har fra behandlingen av den parallelle saken, og som er relevant for avgjørelsen i den aktuelle saken, gjøres til gjenstand for kontradiksjon.

Dersom man som dommer får informasjon i en foreldretvist som gir grunn til sterk bekymring for et barn, kan det synes påkrevet å melde bekymring til barneverntjenesten.

Det har vært ansett som tvilsomt om dommere er omfattet av meldeplikt til barneverntjenesten etter barnevernloven § 6-4 annet ledd. Temaet er utførlig drøftet i et høringsnotat av 12. oktober 2012, der departementet blant annet fremmet forslag om uttrykkelig lovbestemt meldeplikt for dommere. Forslaget har ikke vært fulgt opp. Med henvisning til Høyesteretts upubliserte kjennelse av 23. juni 2000, sak nr. 2000-484, er det oppsummert at rettstilstanden synes å være at dommeren ikke har meldeplikt, med reservasjon for avvergeplikten i straffeloven § 139. Utover disse tilfellene bør behovet for å melde bekymring løses ved at man ber om at den sakkyndige ivaretar dette.

Det hender at det kommer henvendelser til retten fra en barneverntjeneste som ønsker kopi av en dom eller en sakkyndig utredning i en avsluttet foreldretvist. Av den nevnte kjennelsen fra Høyesterett kan det utledes at barneverntjenesten kan gis innsyn i sentrale dokumenter, som en sakkyndig utredning, med grunnlag i tvisteloven § 14-1 nr. 3, og at dette ikke vil være begrenset av dommerens taushetsplikt etter domstolsloven. Det må kunne legges til at også en dom er et slikt sentralt dokument som barneverntjenesten kan gis innsyn i.

11. Saker med sperret adresse

Oslo tingrett er valgfritt verneting for saker der det er innvilget sperret adresse, jf. barneloven § 57 tredje punktum. For en orientering om hva dette innebærer for en foreldretvist, se gjerne nærmere i lovforarbeidene Ot. prp.nr.103 (2004-2005) pkt. 5.5. Se også Prop. 85 L. (2012-2013) punkt 7.2.4.2. og avgjørelsen i LB-2018-27367 og

- › **Vedlegg 17:** Nærmere om hjemmelsgrunnlag for sperret adresse, forholdet mellom sperret adresse og foreldretvister, og praktisk tilnærming til sakene.

12. Tilbakemelding til barnet

Der barnet har formidlet sin mening, skal barnet orienteres om utfallet av saken og hvordan barnets mening er tillagt vekt, jf. barneloven § 61 første ledd nr. 4 andre punktum.

Denne orienteringen skal gis av dommeren eller den dommeren utpeker. Dette kan være den sakkyndige, der hvor det har vært oppnevnt sakkyndig, eller det kan være andre som kjenner barnet godt. Dersom det er avsagt dom i saken anbefales det normalt at det er en annen enn foreldrene som gir slik tilbakemelding. Ofte kan det være hensiktsmessig at den som har snakket med barnet i forkant også formidler resultatet. Tilbakemelding skal gis også der saken avgjøres ved rettsforlik.

Tilbakemeldingens formål er å informere og skape sammenheng, og diskusjon med barnet, eller mer emosjonell ivaretagelse faller utenfor. Det kan være tilrådelig at barnet har med seg en trygg voksen, særlig der resultatet ikke er overensstemmende med barnets uttrykte ønske. Der resultatet er i tråd med barnets ønske anbefales det at man understreker at resultatet allikevel ikke er barnets ansvar.

Det bør utarbeides dokumentasjon i saken om at barnet er informert, enten i form av et oversendelsesbrev til den som skal orientere barnet, eller en bekreftelse fra denne, eller et notat på saken der dommeren selv gir denne orienteringen.

13. Saker om foreldreansvar der en av foreldrene er utenlands eller forsvunnet, og/eller foreldreansvaret er registrert som *ukjent*

Disse sakene gjelder en far eller mor som tar ut stevning med krav om å få foreldreansvaret for barnet alene, i mange tilfeller hvor vedkommende er registrert som forelder i folkeregistret, men hvor foreldreansvaret er registrert som «ukjent».

Folkeregistermyndigheten har opplyst at dette gjelder barn som innvandrer til Norge sammen med far eller mor, når det ikke vites hvem som har foreldreansvaret for barnet. Det kan da ikke utelukkes at det foreligger en utenlandsk rettsavgjørelse som gir den utenlands boende forelderen foreldreansvaret, eller del i dette. Folkeregistrene vil derfor ikke uten videre legge til grunn at en mor eller far som flytter til Norge med sitt barn har foreldreansvar alene, se nærmere i eget rundskriv om hvordan slike saker behandles, Rundskriv nr. 8, 2017 fra Skatteministeriet. Etter noe tid oppdager vedkommende som har innvandret til Norge med barnet at det er nødvendig å ha foreldreansvar for barnet for eks. for å få utstedt pass. Ulike offentlige myndigheter gir da gjerne råd om at vedkommende må reise sak for domstolen for å få foreldreansvar (alene) for barnet. Vedkommende oppgir i stevningen at den andre forelderen enten er ukjent, eller befinner seg på ukjent sted i utlandet.

Etter en lovendring med ikrafttredelse 1. januar 2019 er det ikke lenger tvilsomt at sak kan reises i disse tilfellene, jf. barneloven § 56 første ledd annet punktum. Det fremgår av forarbeidene - Prop. 167 L (2016-2017) punkt 8.6.2.1. (s 59) - at en forelder kan reise slik sak både når han eller hun ikke har foreldreansvar fra før, og når dette er felles og forelder ønsker foreldreansvaret alene.

Departementet har videre i punkt 8.6.2.1. i proposisjonen uttalt følgende om det praktiske behovet for å få fastsatt foreldreansvar:

«Behovet for å kunne reise sak om foreldreansvar når den andre forelder bor i utlandet, og det ikke er mulig å få oppsporet vedkommende for å få inngått avtale, er større i dag enn tidligere. Dette har sammenheng med innvandring til Norge (her særlig situasjonen der én forelder innvandrer alene med et barn). Det har også sammenheng med de forpliktelser som følger av Norges tilslutning til Haagkonvensjonen 1996 når det gjelder rettsvalg for foreldreansvar og anerkjennelse av avgjørelser om foreldreansvar, som innebærer at det i mindre grad enn før kan legges til grunn at en forelder som kommer alene med et barn til Norge, har foreldreansvar alene for barnet. Se nærmere i punktene 8.2 og 8.4. Forelder som er alene med barnet i Norge, vil kunne ha et behov for å få fastsatt at han eller hun har foreldreansvar alene, slik at han eller hun kan ta nødvendige beslutninger på vegne av barnet.»

Av de nevnte lovforarbeidene (videre i punkt 8.6.2.1) fremgår det for øvrig at reglene ikke er ment å romme en situasjon der det opplyses at den andre forelderen er død. Det er flere eksempler på at det er tatt ut søksmål for domstolene der den forelderen som bor i Norge med barnet hevder at den andre forelderen er død. Noen ganger legges det også frem dødsattest fra et land der dokumentnotoriteten er dårlig, andre ganger foreligger ingen dokumentasjon. Uttalelsene i forarbeidene kan tyde på at det er meningen at domstolene skal avvise denne typen søksmål og henvise vedkommende til UDI, uten at det er uttalt direkte.

Det er for øvrig ikke gitt spesielle saksbehandlingsregler for hvordan domstolene skal behandle saker med foreldreansvar ukjent, ut over at det i forarbeidene er uttalt følgende (Prop. 167 L/2016-2017 punkt 8.6.2.2):

«Krav til opplysning av saken mv.

Departementet legger til grunn at kravene til stevning følger av barneloven også i de tilfellene som her foreslås regulert. Bestemmelsen i barneloven § 58 siste ledd og de bestemmelsene i tvisteloven som supplerer barneloven, jf. blant annet tvisteloven § 11-5, synes tilstrekkelige til å gi grunnlag for en forsvarlig behandling av saken i domstolen. Departementet viser til at stevningens overordnede funksjon er å gi grunnlag for forsvarlig behandling av saken, og at dommer kan be partene om en nærmere redegjørelse for saken dersom det trengs for å få saken godt nok opplyst.

Utenriksdepartementet er i sitt høringssvar opptatt av konsekvenser for tilfeller der den forelderen som bor i utlandet ikke har ønsket å flytte, men har vært tvunget til det som følge av samlivsbrudd og påfølgende tap av retten til opphold i Norge, se gjengivelse av deres høringsuttalelse under punkt 8.5. Departementet er enig i at det bør stilles strenge krav til dokumentasjon av forsøk på å komme i kontakt med den forelderen som bor i utlandet. Når det foreslås en noe større fleksibilitet i adgangen til å reise sak, så er dette av hensyn til barnets beste og for å sikre at forelder i Norge kan utøve sitt foreldreansvar for barnet på en best mulig måte. Det er også slik at det kan inngås avtale om foreldreansvar dersom foreldrene igjen får kontakt med hverandre, i etterkant av dom. Det er også mulig å reise sak om endring av avgjørelse om foreldreansvar etter barneloven. Det er heller ikke gitt at resultatet av en domstolsbehandling av sak om foreldreansvar, alltid bør være at den som reiser saken, skal få foreldreansvaret alene. Det er hensynet til barnets beste som skal være avgjørende for hva dommeren kommer til.»

- › Forarbeidene til lovendringen synes å forutsette at domstolene gjennom sin saksbehandling vil sørge for at spørsmålet om hvem som har foreldreansvar for barnet vil bli forsvarlig (bedre) opplyst. Det er ikke nødvendigvis tilfellet.
- › Når sakene bringes inn for domstolene bør saksøkeren (som i disse sakene normalt er selvsøkeren) kalles inn til planmøte i retten, eventuelt med tolk, for avklaringer, blant annet av om vedkommende har noen mulighet til å få den andre forelderen til å samtykke til at den herboende får foreldreansvaret alene, slik at avtale kan meldes inn til folkeregisteret uten at det må avsies dom, hvis dokumentasjonen for samtykket er tilstrekkelig for folkeregisteret.
- › Det er ellers naturlig å undersøke hvilke opplysninger/dokumentasjon som kan finnes hos UDI
- › Om det er nødvendig med dom må stevning forkynnes ved oppslag, og det bør da samtidig forkynnes innkalling til hovedforhandling.
- › Informasjon til, og høring av barnet må skje som vanlig, inkludert med tilbakemelding til barnet etter at avgjørelsen er tatt

Det oppstår flere problemstillinger knyttet til disse sakene, og Oslo tingrett har i 2018 tatt initiativ til en avklaring overfor en rekke berørte myndigheter, blant annet for vurdering av om dette er hensiktsmessig behandling. Domstolene har ikke bedre mulighet til å avklare eller vurdere saken enn det Utlendingsdirektoratet har når søknad om asyl eller annet oppholdsgrunnlag behandles i forkant. Den som kommer alene med barnet til Norge vil i realiteten dessuten forvalte foreldreansvaret alene.

14. Saker om foreldreansvar etter forelders dødsfall

Se barneloven §§ 38 og 64 til 64 d. Reglene er betydelig revidert med ikrafttredelse 1. januar 2019, se Prop. 167 L. (2016-2017)

Der et dødsfall fører til at ingen lenger har foreldreansvar for et barn skal det sendes melding til tingretten, jf. skifteloven § 12 a. Dette utløser en plikt for retten til å behandle sak om foreldreansvaret, altså en aktivitetsplikt og et eget ansvar for den videre saksgangen, uten at det finnes noen saksøker, jf. barneloven § 64 a.

Vær særlig oppmerksom på at det løper en absolutt 6-månedersfrist, som ikke kan forlenges, for at **andre** enn gjenlevende forelder kan kreve foreldreansvar. Fristen regnes fra dødsfallet i ordinærtillfellene, og fra rettskraftig dom i saker der den gjenlevende forelder er dømt for forsettlig å ha forvoldt den andres død, alternativt fra siktelse eller tiltale er frafalt, jf. § 64 første og annet ledd. Dette bør retten på eget initiativ varsle eventuell oppnevnt verge, nære slektninger, barneverntjenesten og andre involverte om, skriftlig og uttrykkelig. Om krav fra andre enn gjenlevende forelder innkommer *etter* denne fristen, må kravet avvises. Dersom eneste pretendent til foreldreansvaret da er gjenlevende forelder, og vedkommende ikke er egnet, må retten eventuelt bestemme at ingen får foreldreansvaret. Barnet må da tas under barnevernets omsorg, og det oppnevnes en verge for ivaretagelsen av formaliteter under foreldreansvaret, jf. barneloven § 64 syvende ledd

§§ 64 til 64 d gir konkrete og praktiske saksbehandlingsregler for saksforberedelsen, men fanger ikke opp at interessenter til å overta foreldreansvaret ikke alltid er innforstått med konsekvensene av sin begjæring. Dersom de for eksempel er fosterforeldre for barn som er under barnevernets omsorg, vil overtakelse av foreldreansvaret føre til at de også overtar omsorgen/det faste bostedet for barnet, slik at utgiftsdekning og arbeidsgodtgjørelse fra barnevernet bortfaller, og dette selv om en eventuell gjenlevende forelder formelt sett fortsatt har forsørgeransvar etter barneloven. For øvrig vil rettsvirkningene i all hovedsak være som etter en gjennomført adopsjon, med unntak for forhold som knyttes til slektskap, som arverettslige og odels-/konsesjonsrettslige regler. Se nærmere i bl.a. Backers kommentarutgave til Barneloven om dette. Det bør avklares om saksøkerne er tilstrekkelig informert om slike forhold, for å unngå senere omgjøringsbegjæringer, og derved ytterligere og unødig uro rundt barnet.

Avgjørelsene skal først og fremst rette seg etter det som er best for barnet, jf. barneloven § 48. Barnet har også rett til å være med på avgjørelsen, jf. § 31

For å få avklart hva som vil være til barnets beste kan retten ved behov oppnevne en sakkyndig med et begrenset mandat til å gjennomføre en samtale med forelder/den som begjærer, og med barnet, og da inkludert i mandatet at den sakkyndige skal gi en vurdering av om det bør foretas ytterligere undersøkelser eller tiltak etter dette.

Vær oppmerksom på at der det er oppnevnt verge for barnet vil dette gjerne være en oppnevning av formell karakter, slik at det ikke er gitt at vergen kan bidra til sakens opplysning, og at passivitet fra vergen ikke i seg selv trenger å ha noen betydning

15. Om oppnevning av egen advokat for barnet

I lovforarbeidene, Ot.prp. nr 29 (2002-2003) framgår det at slik oppnevning bare skal skje unntaksvis, når det foreligger et særlig behov for det. Verken barnet eller representanten har partsrettigheter, og rollen er begrenset til det som framgår av § 61 første ledd nr. 5.

«Representanten bør ikke ta standpunkt til tvistespørsmålene; hans rolle er i første rekke å ivareta barnets interesse i at saken blir tilstrekkelig opplyst, at saksbehandlingen skjer så raskt som mulig og at saksbehandlingen for øvrig tar hensyn til barnets interesser.

I forskrift om barnets talsperson i saker som behandles i fylkesnemnda § 4 heter det at barnets talsperson, etter samtale med barnet, skal fremstille saken fra barnets synsvinkel og gi sin selvstendige vurdering av saken. Dette vil være annerledes i en barnefordelings sak. Barnets eventuelle standpunkt i de spørsmål foreldrene tvistes om, skal komme til rettens kunnskap på den måte som brukes i dag; gjennom sakkyndige eller gjennom samtaler med dommeren mv. I det hele skal barnets representant verken gå inn i dommerrollen eller prosessfullmektigens rolle. (...)

Det er i første rekke dommeren som er adressat for representantens arbeid. Men representanten kan også henvende seg direkte til partene eller deres prosessfullmektiger om forhold som er vesentlige for barnet under sakens gang, og eventuelt medvirke til at saken løses ved partenes enighet.

Representanten har videre adgang til å være til stede under rettsmøter i saken, så fremt retten samtykker til dette, jf femte punktum.

Etter siste punktum skal barnets representant kunne stille spørsmål til parter og vitner. Men verken barnet eller representanten har prosessrettigheter for øvrig; de kan således ikke nedlegge påstand i saken eller påanke en avgjørelse.»

16. Særlig om lagmannsrettens behandling

Saker etter barneloven er gjenstand for silingsvurdering etter tvisteloven § 29-13 (2), som enhver annen sak. Også denne avgjørelsen skal "først og fremst rette seg etter hensynet til barnets beste", jf. barneloven § 48, Barnekonvensjonens artikkel 3 nr. 1 og Grunnloven § 104 annet ledd. Det betyr at vurdering og begrunnelse bør ta utgangspunkt i hensynet til barnet, og i at det utfra et barneperspektiv normalt vil være en betydelig belastning å være omfattet av en rettslig konflikt med uklarhet og manglende forutsigbarhet om særlig bosted og samvær. Hensynet til barnets behov veier tyngre enn hensynet til foreldrenes behov for en ny prøving, selv om det dreier seg om spørsmål av den største viktighet også for dem. Se eksempler LE-2019-1956, LF-2018-154423 og LB-2016-169459

Planmøte etter det særlige oppsettet som er beskrevet i veilederen, og med eget innkallingsbrev og rettsbokmal i vedleggene, anbefales også for lagmannsretten, med de nødvendige tilpasninger

Sakene er ikke undergitt fri rådighet og retten har ansvar både for sakens opplysning og for at resultatet er til barnets beste, se nærmere om dette i veilederens hoveddel

Vær oppmerksom på at rettsoppnevnt sakkyndig i tingretten ikke nødvendigvis har gjennomført en tradisjonell utredning (se barneloven § 61 første ledd nr. 1 og nr. 3), og at grunnlag for oppnevning og utført arbeid, samt avklaring av rolle og habilitet er særlig viktig. Om den sakkyndige har deltatt i mekling mellom partene er hun etter noens syn som hovedregel inhabilisert for videre arbeid, se nærmere Camilla Bernts artikkel FAB 2014-3 Sakkyndige i barnelovssaker for domstolene: roller og rettssikkerhet

I tingretten er det hovedregelen at det gjennomføres et saksforberedende møte i retten, blant annet for om mulig å mekle, jf. barneloven § 61 første ledd nr. 1. Dette kan også være et heldig grep i lagmannsretten. Det er noe omdiskutert om ordinær rettsmekling etter tvisteloven kapittel 8 er anvendelig ved siden av denne *lex specialis*-varianten. Der det vurderes ordinær rettsmekling anbefales at dette valget begrunnes særskilt og at det avklares med prosessfullmektigene, som normalt ikke vil forvente denne meklingsformen i en foreldretvist. Ved deltakelse av sakkyndig må gjennomføring og rollefordeling avklares tydelig i forkant

I ankesaker må det vies særlig oppmerksomhet til at det alltid må vurderes om barnet skal informeres og høres iht. barneloven § 31, jf. Barnekonvensjonens artikkel 12 og Grunnloven § 104 første ledd, og at dette må avklares og planlegges på et tidlig stadium, slik at det kan skje på en måte som er god for barnet. Merk at slik «høring» er en virkeliggjøring av barnets menneskerett mer enn form for bevissikring, og at barnets rett til *ikke* å uttale seg også må sikres. FNs Barnekomité anbefaler at barnet selv får være med å bestemme *hvordan* høringen best kan skje. Barnet bør derfor informeres om muligheten for å slippe å bli hørt, og om alternative framgangsmåter og hva disse innebærer. Hvis barnet selv ønsker å uttrykke seg direkte overfor de som skal bestemme, bør dette skje i møte med alle sakens tre dommere. Se ellers nærmere under oppslag 4 foran, om høring av barnet. Vær også oppmerksom på at barn som er hørt i sakens anledning skal gis en tilbakemelding etter at avgjørelse i saken er tatt, jf. barneloven § 61 nr. 4, tredje punktum, og at det er dommerens ansvar å beslutte hvordan dette skal skje.

17. Vedlegg

Vedlegg 1	Innkallingsbrev planmøte i foreldretvist	28
Vedlegg 2	Rettsbok planmøte i foreldretvist	29
Vedlegg 3	Planbrev i foreldretvist	33
Vedlegg 3A	Informativt innkallingsbrev til rettsmøte før kjennelse	34
Vedlegg 4	Huskeliste for samtale med barn, egen eller ved sakkyndig,	35
Vedlegg 4A	Forslag til mal for samtale med barn og referat,	36
Vedlegg 4B	Innkalling til barnesamtale	40
Vedlegg 5	Brev til barneverntjenesten, innhenting av dokumentasjon	41
Vedlegg 6	Brev til politidistriktet, innhenting av dokumentasjon	42
Vedlegg 7	Støttet eller beskyttet tilsyn	43
Vedlegg 8	Mandat for sakkyndig etter barneloven § 61 første ledd nr. 1	46
Vedlegg 9	Mandat for sakkyndig etter barneloven § 61 første ledd nr. 3	47
Vedlegg 10A	Innhold til rettsbøker for første/andre/saksforberedende rettsmøte	49
Vedlegg 10B	Momenter til spørsmålsstilling under partsforklaringene	54
Vedlegg 11	Huskeliste, momenter til robust rettsforlik, og til domsslutning	55
Vedlegg 11A	Eksempel på rettsforlik når en part skal ha vanlig samvær, § 43 annet ledd	56
Vedlegg 12	Eksempel på protokollert midlertidig avtale, § 61 første ledd nr. 7.	57
Vedlegg 12A	Mal for kjennelse/dom om samvær med støttet etter beskyttet tilsyn	58
Vedlegg 12B	Om rustesting for saksopplysning eller som betingelse for samvær el.lign.	63
Vedlegg 13	Brev (til parter) for å vise tilbake til mekling, § 61 første ledd nr. 2	65
Vedlegg 13A	Vise tilbake til mekling (brev til familievernkontoret)	66
Vedlegg 14	Henvisning til veiledning på familievernkontor, § 61 første ledd nr. 7	68
Vedlegg 15	Det materielle spørsmålet om dommerbytte	69
Vedlegg 16	Foreslått tillegg til innkallingsbrev til hovedforhandling	71
Vedlegg 17	Nærmere om saker med sperret adresse	72

Vedlegg 1 Innkallingsbrev planmøte i foreldretvist

Etter avtale holdes planleggingsmøte i ovennevnte sak

Dag, dato, klokkeslett

Møtet vil bli gjennomført som fjernmøte. Deltakerne vil bli oppringt fra retten. Vi forutsetter at du selv underretter din part om møtet.

I planmøtet ønsker retten å få avklart blant annet:

1. Om det bør gjennomføres mekling i rettsmøte
2. Hvor mange timer som har vært meklet på familievernkontoret og om barna har vært hørt der
3. Om det skal holdes rettsmøter under saksforberedelsen
4. Om det er spesielle forhold ved saken som skal belyses, for eksempel ved innhenting av dokumentasjon fra barneverntjeneste, politi eller lignende. Høyt/langvarig konfliktnivå, ev. tidl. saker om samme tema, rus eller psykiatri, vold/overgrep, ulikt styrkeforhold, særlig behov hos barn, særlig behov pga. fremmed kultur, behov for tilsyn politianmeldelse, barnevernssak, utlendings sak eller annet
5. Om det er knyttingspunkter til sak etter barnevernloven, straffesak, sak etter utlendingsloven som bør hensyntas/ samordnes
6. Partenes, og eventuelt barnets, syn på når og på hvilken måte barnet bør høres
7. Om det skal oppnevnes sakkyndig etter § 61 første ledd nummer 1 eller 3, om den sakkyndige bør ha særlig kompetanse på noe område, og om den sakkyndige og/eller dommer bør gjennomføre samtaler med partene og/eller barnet forut for rettsmøte
8. Om det er behov for tolk til rettsmøter
9. Om det kan ha noe for seg å vise partene tilbake til mekling med henvisning fra retten, barneloven § 61 nr. 2, oppnevne representant for barnet, barneloven § 61 nr. 5, innhente uttalelse fra barneverntjeneste/ sosialtjeneste, barneloven § 61 nr. 6, innhente uttalelse/ dokumentasjon fra andre, få fritak fra taushetsplikt
10. Hastesak, spørsmål om midlertidig avgjørelse
11. Andre forhold av betydning for saksforberedelsen

Vi anbefaler advokatene å gjøre seg kjent med domstolenes nasjonale veileder for behandling av foreldretvister; ([link](#))

NN TINGRETT

RETTSBOK

Den 2016 kl. ble planleggingsmøte holdt som fjernmøte i NN tingrett

Saksnr.: Saksnummer
Dommer: Dommer Tittel Dommer Navn
Saken gjelder: Planmøte i barnelovsak

Part Advokat
mot
Motpart Advokat

Møtedeltakere:

Møtet ble holdt med deltakerne til stede i retten/ som fjernmøte.

[Ved fjernmøte: Opplys hvor deltakerne befant seg]

Partene ble gitt anledning til å uttale seg om plan for den videre behandlingen av saken.

	Spørsmål til behandling	Partenes synspunkter og rettens beslutninger
1	Megling , antall timer mekling ved familievernkontor? Begge møtt? Hvorfor ikke? Har andre tilbud i familievernet vært benyttet? Møter mellom partene uavhengig av megling? Noen midlertidig avtale/ordning? Har barnet vært hørt i familievernet?	
2	Hvem og hva saken gjelder , barn, alder, tvistepunkter	
3	Særlige forhold <ul style="list-style-type: none">› Høyt/langvarig konfliktnivå, ev. tidl. saker om samme tema› rus eller psykiatri› vold/overgrep› ulikt styrkeforhold› Særlig behov hos barn› Særlig behov pga. fremmed kultur› Behov for tilsyn› politianmeldelse› barnevernssak› utlendingssak Hva kan dette kreve av tiltak, undersøkelse, dokumentasjon, samordning?	
4	Hastesak? Behov for midlertidig avgjørelse? Sterke nok grunner? Behov for sakkyndig arbeid straks?	
5	Skal barnet høres , når, av hvem og hvordan?	
6	Saksforb. møte Skal det holdes saksforb. møte?	
7	Sakkyndige , skal det oppnevnes sakkyndig etter barneloven § 61 nr. 1? Etter barneloven § 61 nr. 3?	

	Spørsmål til behandling	Partenes synspunkter og rettens beslutninger
8	Behov for særlig kompetanse hos sakkyndig? Skal sakkyndig snakke med parter før saksforberedende møte? Med barn før saksforberedende møte? Andre oppdrag før saksforberedende møte? Notat/resymé fra sakkyndig?	
9	Mandat for den sakkyndige Evt. fastsette frist for forslag og uttalelse til mandat	
10	Gjennomføring av saksforberedende møte Skal advokatene holde kort innledning, hvor sitter parten under forklaringen, hvem spør?	
10	Tolk? Hvilket språk?	
11	Andre tiltak Er det aktuelt å <ul style="list-style-type: none"> > vise partene til mekling, barneloven § 61 første ledd nr. 2 > oppnevne repr. for barnet, barneloven § 61 første ledd nr. 5 > innhente uttalelse fra barnevern/ sosialtjenesten, barneloven § 61 første ledd nr. 6 > innhente uttalelser/dok. fra andre > få fritak fra taushetsplikt > egner saken seg for mekling? 	
12	Videre plan Når kan saksforberedende. møte og/ eller hovedforhandling holdes? Skal det være fagkyndige eller alminnelige meddommere?	
13	Andre forhold av betydning for saksforberedelsen?	Kopi av prosesskriv sendes direkte til den sakkyndige

Vedlegg 3 Planbrev i foreldretvist

Da det har vist seg vanskelig å få gjennomført telefonisk planmøte (...) vil retten avklare noen forhold av betydning for den videre saksforberedelsen. Prosessfullmektigene bes kommentere de enkelte punktene senest innen (dato). Dersom bemerkninger eller innsigelser ikke er innkommet, vil retten anse sine forslag som akseptert.

Etter gjennomgang av stevning og tilsvar antar retten at saken egner seg for at det forsøkes mekling i rettsmøte etter barneloven § 61 første ledd nr. 1, og det vil tas initiativ til å beramme dette. Dersom partene mener at saken ikke egner seg for slik behandling bes dette opplyst og begrunnet.

Det vil orienteres i forkant om hvordan dommeren ønsker rettsmøtet gjennomført. Det vil bli oppnevnt sakkyndig til å bistå, og partene vil bli varslet om hvilken sakkyndig som vil bli benyttet, med kort frist for eventuelle habilitetsinnsigelser. Dersom partene mener at det er behov for en spesifikk sakkyndig kompetanse, må dette opplyses til retten.

Det ser ut til å være behov for innhenting av informasjon fra familievernkontor, barneverntjeneste/politi/krisesenter/barnehage/skole/etc. Retten forutsetter at partene vil samtykke til opphevelse av taushetsplikt, og at prosessfullmektigene kan avklare hva de vil innhente og hva retten skal innhente.

Barnet saken gjelder er X år gammelt og skal informeres og eventuelt høres i sakens anledning. Retten antar at dette bør skje *før det første rettsmøtet/ etter det første rettsmøtet/ nærmere detaljer*, og ønsker partenes syn på hvordan dette kan gjøres på best mulig måte av hensyn til barnet.

Retten forstår stevningen slik at Y har behov for tolk i (språk) og retten vil innkalle slik tolk til rettsmøtet.

Bruk ellers innkallingsbrev til planmøte, (vedlegg 1) og rettsbok fra planmøte (vedlegg 2) som huskeliste til aktuelle punkter.

Vedlegg 3A informativt innkallingsbrev til rettsmøte før kjennelse

Til prosessfullmektigene A og B, med kopi til sakkyndig psykolog C

Det er berammet rettsmøte i saken (dato) på kort varsel fordi det gjelder en begjæring om midlertidig kjennelse om (foreldreansvar, fast bosted/samvær/....), knyttet til /begrunnet med (for eksempel nært forestående skolestart...)

Til orientering;

Rettsmøtet vil administreres av enten undertegnede eller dommer X, litt avhengig av annen saksavvikling på avdelingen. Eventuelle habilitetsinnsigelser må fremsettes straks.

Formålet med rettsmøtet er å opplyse saken med tanke på den nevnte begjæringen, eventuelt å mekle mellom partene hvis det er grunnlag for det. Rettens kjennelse kan baseres på det som kommer fram i rettsmøtet og på dokumentene, jf. tvisteloven § 11-1 annet ledd. Advokatene kan forutsette at alle dokumentene er lest, og de vil få cirka 15 + 15 minutter til rådighet for hhv. innledningsforedrag og prosedyre.

Det vil settes av god tid til partsforklaringene fra foreldrene, og redegjørelsen fra den sakkyndige for det hun har rukket å gjøre, samt hennes mer generelle redegjørelse for relevante psykologfaglige forhold. Etter planen er oppstart 0900 og avslutning er senest 1600. Dersom noen av partene mener det er helt nødvendig å føre vitner i dette rettsmøtet må rettens tillatelse innhentes på forhånd.

Eventuelt, for eksempel; retten anser det viktig å høre barneverntjenesten, på bakgrunn av (...), retten vil kalle inn barnevernpedagog F for å avgi forklaring kl. 1230. Dersom partene har innvendinger mot at han også følger forhandlingene før han avgir sin forklaring, jf. tvisteloven § 24-6 første ledd, bes dette opplyst snarlig.

Retten har oppnevnt psykolog C som sakkyndig. Eventuelle habilitetsinnsigelser må fremsettes straks. Retten har av tidshensyn utarbeidet et mandat uten å forelegge dette for partene i forkant, dette lastes straks opp i aktørportalen, og sendes sammen med dokumentene ved sikker digital løsning til C. Psykolog C vil kontakte partene i løpet av kort tid.

Det er ikke gitt tilsvar i saken ennå, men (saksøktes) sentrale standpunkter synes å framgå av brev av dd.mm.åååå fra hennes prosessfullmektig, inntatt som bilag til stevningen.

Retten anser det vesentlig at partene av hensyn til sakens fulle opplysning avklarer (for eksempel; forholdet til alternative skoleplasser før rettsmøtet, og helst før den sakkyndige snakker med (barnet). Etter det opplyste i stevningen har han fått skoleplass på X skole i Y. Det bør avklares hvilken kontakt han har hatt der så langt. Det bør også avklares hvor han kan/vil få skoleplass hvis han skal gå på skole i Z....eventuelt andre avklaringer som retten vil trenge; bolig, barnepass, arbeid, inntekt, samboerforhold.....uklarheter...

Husk kopi også til den sakkyndige, som vil ha like stort behov for denne oversikten som advokatene.

Vedlegg 4 Huskeliste for samtale med barn, egen eller ved sakkyndig, barneloven § 61 første ledd nr. 4, jf. § 31

1. Hensikten med dommerens samtale med barn i saker etter barneloven i tråd med lovens krav, er å gi barnet informasjon om hva saken gjelder og anledning til å gi uttrykk for sine ønsker og sin mening i foreldrenes tvist om hva slags ordning som er til barnets beste.
2. Samtalen tar sikte på å avklare hva som er barnets mening i saken, hvis det har noen, eller å gi barnet anledning til å ytre seg om noe annet som barnet synes har betydning. Formålet er ikke å aktivt avdekke vanskeligheter i barnets liv. Hvis barnet selv tar opp vanskeligheter, er det naturlig å spørre videre om disse forholdene.
3. Intervjuet er semistrukturert. Det vil si at den som intervjuer går mer i dybden med tilpassede spørsmål hvis det underveis fremkommer informasjon av særlig betydning. Ordlyden i spørsmålene er ment å være veiledende. Hvis dommeren gjennomfører flere samtaler med barnet, er det hensiktsmessig å bruke de samme spørsmålene og den samme ordlyden. Da blir grunnlaget for å sammenligne innholdet i samtalene best mulig.
4. Mest pålitelige svar oppnås ved å stille åpne spørsmål («hva», «hvordan», «hvorfor», «hvilken»). Hvis barnet gir et kort eller utydelig svar, kan man be barnet om å utdype («Kan du si noe mer om det?»). Spørreordet «hvem» i denne type saker er svært potent (for eksempel «Hvem trives du best å være sammen med?»). Å spørre om «hvem», kan oppfordre barnet til å skape et ad hoc preferansehierarki som ikke samsvarer med realitetene i barnets faktiske tilknytningssystem. Å spørre om «hvem» hvis barnet allerede har fortalt om «noen», er naturlig.
5. I noen saker vil barnet, allerede før dommersamtalen, ha vanskeligheter med å skille mellom sine egne interesser og foreldrenes interesser. For å forhindre at barnet skal oppleve å måtte velge mellom foreldrene, er spørsmålene formulert slik at barnet likevel skal kunne få formidlet mer indirekte hvor de vil bo og hvilket omfang samværet bør ha.
6. Barn kan ha vært utsatt for påvirkning av andre i forkant av samtalen. Vær oppmerksom på informasjon fra barnet som kan indikere en slik påvirkning. Ved konkret mistanke, spør direkte om dette. Barn kan fortelle hva mamma eller pappa har sagt om ulike ordninger, men uten å formidle at de selv tok initiativ til å snakke med en av foreldrene for å få endret på den nåværende situasjonen. Da er det lett å feiltolke barnets utsagn til å bety at det er aktivt påvirket av en av foreldrene.

>

Vedlegg 4A Forslag til mal for samtale med barn og referat, barneloven § 61 første ledd nr. 4, jf. § 31

1. **Rammene for samtalen**
2. Samtalen ble gjennomført i [sted, lokaler], [dato]. [Barnet] ble fulgt av [person].
3. Til stede under samtalen var [personer].
4. **Om det følgende referatet**
5. Referatet er skrevet underveis i samtalen, delvis i stikkordsform, og renskrevet etterpå. Kjernen i dommerens spørsmål står i kursiv. Ikke alle små oppfølgings spørsmål eller bekreftelser av typen «det skjønner jeg», «det var dumt» vil frem komme. Referatet gjengir ikke samtalen fullstendig, men er dekkende og representativ for det som var sentralt i [barnets] uttalelser, og det [han/hun] ville legge til eller presisere da vi avslutningsvis gjennomgikk innholdet i samtalen. Samtalen er dessuten gjengitt i riktig kronologisk rekkefølge.
6. **Kort om dommerens inntrykk av [barnet]**
7. [Barnet] fremstod...
8. **Samtalens innhold**
9. **Introduksjon**
10. Dommeren: «Foreldrene dine har henvendt seg til meg som dommer, fordi de er uenige om noe som gjelder deg. Det er dommeren som skal bestemme hvis foreldrene dine ikke blir enige. De som lager lover i Norge har bestemt at barn over syv år, men også yngre barn i noen tilfeller, har en rett til å bli hørt i saker som gjelder dem. Det å si noe eller svare på spørsmål er frivillig og er ikke noe du må gjøre.

Hvis du velger å fortelle ting og svare på spørsmål, vil det du sier bli skrevet ned og foreldrene dine vil få lese hva du sier her i samtalen med meg. På slutten av samtalen vår skal vi gå igjennom det jeg har notert meg underveis, slik at du kan rette på det jeg har skrevet hvis det er noe jeg har misforstått.

Det er veldig viktig at barn som har lyst til å si noe til dommeren når foreldrene er uenige om hvor barnet skal bo eller liknende, får lov til det. Men det er ikke barnet som bestemmer hvordan resultatet i saken skal bli. Det er de voksne sin skyld at er uenige, og det er de som må forsøke å finne en løsning på problemene. Hvis ikke foreldrene dine klarer å bli enige, er det jeg som må bestemme hvordan det skal bli. Og da skal jeg forsøke å finne ut hva som er best for deg.»

11. **Forslag til videre utspørring**
12. Dommer: «Har du noen spørsmål til meg?»
13. Dommer: «Er det da ok for deg å snakke med meg? For det er, som sagt, ikke noe du må.»
14. Dommer: «Vil du fortelle noe først eller vil du at jeg skal stille deg spørsmål?»
15. Dommer: «Vet du hva foreldrene dine er uenige om når det gjelder deg?»
Barnet: «Ja, de er uenige om...»
Dommer: «Det stemmer, slik du sier, at foreldrene dine er uenige om...»
16. a Dommer: «Har du selv noen tanker om det?»
Barnet: «Ja, jeg ønsker å ha det slik at...»
b Hvis svaret på (15) er «Nei/Vet ikke»,
så spør «Kan du forsøke å gjette hva de er uenige om når det gjelder deg?»
Barnet: «Ja, de er uenige om...», still deretter spørsmålet i (21 a).
c Hvis barnet fortsatt ikke svarer bekreftende, så spør «Treffer du [samværsforelderen] nå for tiden?»
Barnet: «Ja, jeg treffer [samværsforelderen].../ Nei.»
Spør: «Hva synes du om det?»
Spør: «Hvorfor synes du det?»

- d Hvis barnet fortsatt ikke svarer konkret, så spør: «Synes du at du treffer [samværsforelderen] passe, for lite eller for mye?»
Spør: «Hvorfor synes du det?»
17. Dommer: «Hvorfor ønsker du å ha en slik ordning?»
18. Dommer: «Kan du fortelle mer om det?»
19. Dommer: «Hva er det som er bra med å være hos [bostedsforelderen] din?»
20. Dommer: «Hva er det som er bra med å være hos [samværsforelderen] din?»
21. Dommer: «Hva er det som er dumt med å være hos [bostedsforelderen] din?»
22. Dommer: «Hva er det som er dumt med å være hos [samværsforelderen] din?»
23. Dommer: «Hva er det som gjør deg glad?»
24. Dommer: «Hva er som gjør deg lei deg?»
25. Dommer: «Hvis noe skulle være annerledes i livet ditt, hva skulle det være?»
26. Dommer: «Hvis du skal bestemme eller velge noe viktig selv, hva gjør du da?»
27. a Dommer: «Hvordan synes du flyttingen mellom foreldrene dine går for deg?»
28. b «Hvordan synes du reisen mellom foreldrene dine er for deg?»
29. a Dommer: «Hvordan synes du foreldrene dine i fellesskap er til å finne gode løsninger for deg?»
30. b «Kan du fortelle mer om det?»
- 31. Spørsmål ved tvist om foreldreansvaret**
32. Dommer: «Vet du hva det vil si å ha foreldreansvar for deg?»
33. Dommer: «Vet du hvem som har foreldreansvaret for deg?»
34. Dommer: «Vet du hvordan du har fått etternavnet ditt?»
35. Dommer: «Vet du hva pass er?»
36. Dommer: «Vet du hva bankkort er?»
37. Dommer: «Foreldreansvaret innebærer blant annet å bestemme om du skal ha pass slik at du kan reise til utlandet, om du skal få bankkort fra du er 10 år gammel og hva du skal hete til etternavn. Foreldrene til de fleste barn bestemmer disse tingene sammen, men for noen barn så er det én av foreldrene som bestemmer alene. Har du noen tanker om hvem du vil skal bestemme disse tingene for deg?»
38. Dommer: «Hvorfor tenker du det?»
- 39. Avrunding av kontakt:**
40. Dommer: «Hvordan trives du på skolen?»
41. Dommer: «Hva gjør du på fritiden?»
42. Dommer: «Hvis du skulle gi foreldrene dine et råd, hvilket råd ville du gi dem?»
43. Dommer: «Er det noe jeg ikke har spurt deg om som du ønsker å fortelle?»
44. Les opp notatene fra samtalen for barnet, og spør om det er noe du har misforstått, eller om det er noe mer barnet vil legge til.
45. Fortell barnet når du vil sende referatet til foreldrene.
46. a Dommer: «Hvordan synes du det har vært å snakke med meg?»
47. b Dommer: «Hvordan vil det være for deg å snakke med meg igjen?»
48. a Dommer: «Når det er bestemt hvordan ordningen skal bli, skal du få beskjed om det. Det er jeg som skal bestemme hvem som skal gi deg denne informasjonen. Har du selv noen tanker om hvordan det bør foregå?»
49. b Hvis svaret på (48 a) er «Nei, det vet jeg ikke», så spør: «Skal vi møtes igjen, skal jeg ringe til deg eller skal jeg be noen andre (for eksempel sakkyndig) om å snakke med deg?»
50. Dommer: «Hvis begge foreldrene dine aksepterer min avgjørelse, så er saken ferdig. Hvis én av foreldrene dine, eller begge, mener det jeg bestemmer er feil, kan de be om at saken avgjøres av en ny dommer. Noen ganger vil en ny dommer behandle saken på nytt, mens andre ganger blir den ikke behandlet på nytt og da er saken også ferdig.»
51. Samtalen varte fra kl. [.....] til kl. [.....]

Vedlegg 4B Innkalling til barnesamtale

Etter lov om barn og foreldre § 31 annet ledd skal retten informere barnet i en sak som denne, og høre (hans/hennes) uttalelse om (han/hun) ønsker å si noe. Som tidligere opplyst vil dommeren og den sakkyndige derfor gjennomføre en samtale med (barnet) før det (neste) (saksforberedende rettsmøtet/hovedforhandlingen).

For at (barnet) skal være litt forberedt på hva slags samtale dette er, anbefales at (han/hun) i forkant får se animasjonsfilmen «hva skjer i domstolen når mamma og pappa krangler om meg», som kan finnes på nettsidene domstol.no eller på YouTube. Om (han/hun) ikke har fått se den i forkant kan (han/hun) få se den når (han/hun) kommer til samtalen.

Samtalen vil gjennomføres (i NN tingrett/ på den sakkyndiges kontor/ annet sted + adresse) (dag og dato), og (en av foreldrene/ eventuelt ved navn) bes om å komme til (stedet) med (sønnen/datteren) kl. (XX), og (eventuelle detaljer om henvendelsen, dommerens navn eller lignende).

Vi tar sikte på å gjennomføre selve samtalen mens den som følger venter rett utenfor.

Det vil skrives et referat fra samtalen, og dette vil sendes prosessfullmektigene.

Likelydende brev er sendt til begge parter, og til den sakkyndige.

Vedlegg 5 Brev til barneverntjenesten, innhenting av dokumentasjon

NN tingrett behandler sak etter lov om barn og foreldre mellom de to overnevnte partene, X født xx.yy. og Y, født xx.yy.

Det er tvist om *foreldreansvar, fast bosted og samvær* for partenes barn, A født xx.yy. og B født xx.yy..

Retten har ansvar for at saken er forsvarlig opplyst, og ønsker derfor kopi av dokumenter i pågående og/eller avsluttet barnevernssak.

Lov om barn og foreldre § 61 a lyder slik: «Barnevernstenesta kan uhindra av teieplikta etter barnevernloven¹ § 6-7 gi opplysningar til domstolen i sak om foreldreansvar, kvar barnet skal bu fast og samvær.»

Komplett kopi av saken(els dokumenter / vedtak eller undersøkelsesrapport som gir et dekkende bilde av barnevernssaken/ en redegjørelse for iverksatte tiltak, eventuelle bekymringsmeldinger, vedtak fattet av barneverntjenesten eller fylkesnemnda, sakkyndige rapporter eller lignende evalueringer bes oversendt til retten, fortrinnsvis innen (dato).

Det understrekes at retten som hovedregel vil sende kopi av de mottatte dokumentene til partenes prosessfullmektiger. Det bes uttrykkelig opplyst dersom det etter barneverntjenestens syn foreligger noe grunnlag for at partene ikke skal motta disse.

Ta kontakt med vår saksbehandler for avtale om sikker digital forsendelse.

Vedlegg 6 Brev til politidistriktet, innhenting av dokumentasjon

NN tingrett behandler sak etter lov om barn og foreldre mellom de to overnevnte partene.

Det er tvist om *(foreldreansvar, fast bosted og samvær)*. Partene er enige om *(eks hvem barnet skal bo fast hos)*

Det er opplyst at barnas far er anmeldt for.../ at barnas mor skal være ilagt besøksforbud... etc..../ det er opplyst at det skal finnes saker hos politiet, pågående og/eller avsluttede, som kan ha relevans for de vurderingene retten skal gjøre.

Da saken omhandler forholdet mellom foreldre og barn, og partene ikke har fri rådighet over saken, påhviler det en særskilt plikt for retten å sørge for sakens opplysning. Retten ber derfor i medhold av tvisteloven § 21-5 jf. *(I avsluttede saker; politiregisterloven § 30 og politiregisterforskriften § 27-2, eller i pågående saker; politiregisterloven § 30 og påtaleinstruksen § 16-5, jf. LB-2017-122140)* om kopi av straffesaksdokumentene, fortrinnsvis innen (dato). Dersom det er uklart hva som kan være relevant, eller omfanget av saker er stort, ta gjerne kontakt med undertegnede dommer for nærmere avklaringer av hva det er behov for.

Av hensyn til kontradiksjon forutsettes det at partene får tilgang til straffesaksdokumentene, og retten vil som hovedregel videresende disse i kopi til partenes prosessfullmektiger. Det bes om at politiet, dersom det anses nødvendig, gir nærmere anvisning på håndteringen av utlånet. Det bes også uttrykkelig opplyst dersom det etter politiets syn er etterforskningsmessige eller andre grunner til at partene ikke skal motta kopi av dokumentene.

Ta kontakt med vår saksbehandler for avtale om digital oversendelse via Altinn.

Vedlegg 7 Støttet eller beskyttet tilsyn

Se også mal for innhold til kjennelse/dom under oppslag 12

Vilkår og avgrensninger

Pålegg om samvær med tilsyn av offentlig oppnevnt tilsynsperson kan bare gis der «særlige høve» og «barnet sine behov» taler for det, jf. barneloven § 43 a første ledd. Samvær med tilsyn må avgrenses mot ulike former for sakkyndig bistand med sikte på *utredning* av en foreldretvist etter barneloven. Ordningen skal heller ikke brukes der det er et rent behov for å *prøve ut* en samværsavtale etter barneloven § 61 første ledd nr. 7. Tilsynsordningen skal videre avgrenses mot oppgaver som kun innebærer å føre en særskilt kontroll med samværsforelder, og det å følge opp andre vilkår som retten måtte ha fastsatt med hjemmel i barneloven § 43 tredje ledd første punktum. Se mer om dette Prop. 85 L (2012-2013) punkt 8.3.4.3. Se også Faglig veileder for utførelse av støttet tilsyn i samværsaker etter barneloven § 43 a.

Forhåndskontakten

Før retten gir pålegg om samvær under tilsyn, skal den innhente en konkret vurdering fra den kommunale barneverntjenesten (ved beskyttet tilsyn) eller Bufetat (ved støttet tilsyn) om hvordan pålegget kan gjennomføres, jf. barneloven § 43 a fjerde ledd. Det er ønskelig fra tilsynsmyndighetene at denne forhåndskontakten IKKE skjer fra rettssalen med partene til stede, men at dommeren ringer før eller etter rettsmøtet, eller i en pause. Formål er å gjennomgå og avklare forhold som gjelder den praktiske gjennomføringen av pålegget.

Når? Forhåndskontakten vil i praksis ofte gjennomføres under hovedforhandling eller forbedende rettsmøte. Det kan også være aktuelt å ta kontakt i forkant av rettsmøtet.

Hvem? I tilsynsforordningen § 5 første ledd er det bestemt at det normalt er barneverntjenesten i den kommunen der barnet bor fast som skal oppnevne tilsynsperson ved beskyttet tilsyn. Kontaktperson i kommunen vil framgå av egen kontaktliste. I § 7 første ledd sies det ikke noe om hvilket regionkontor i Bufetat som er ansvarlig ved støttet tilsyn, men det er naturlig at dette er regionkontoret der samværet skal gjennomføres. Hvem som er kontaktperson ved regionkontorene framgår av kontaktliste utarbeidet av Bufdir.

Hvordan? I Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementets (BLD) veileder til barneloven § 43 a heter det under merknadene til § 2 tredje ledd at forhåndskontakten kan gjennomføres både muntlig og skriftlig.

Hvor raskt? Det kan forventes umiddelbar tilbakemelding per telefon fra Bufetat/kommunal barneverntjeneste på generelle spørsmål som ikke er betinget av lokale variasjoner. Slike konkrete spørsmål må eventuelt avklares nærmere med familievernkontoret/den aktuelle tilsynspersonen før regionkontoret/barneverntjenesten kan gi endelig tilbakemelding.

Aktuelle spørsmål å ta opp under forhåndskontakten:

Tidspunkt for samvær

- › Ansvarlig myndighets synspunkter der det er aktuelt å fastsette bestemte tidspunkter for samvær i pålegget.
- › Ansvarlig myndighets synspunkter der det er aktuelt å fastsette samvær utenfor tilsynspersonens normalarbeidstid.
- › I hvilken grad vil fastsettelse av tid for samvær kunne vanskeliggjøre eller forsinke gjennomføringen av pålegget?

Sted for samvær

- › Vil ansvarlig myndighet kunne stille med egnede lokaler?
- › Ansvarlig myndighets synspunkter der det er aktuelt å gjennomføre samværet på et bestemt sted.
- › I hvilken grad vil fastsettelse av sted for samvær kunne vanskeliggjøre eller forsinke gjennomføringen av pålegget?

Hvor lang tid kan det forventes å ta før tilsynet er etablert?

Barnets behov

- › Har barnet spesielle behov som må ivaretas, bør ansvarlig myndighets synspunkt på hvilke utfordringer dette vil reise ved gjennomføringen av samværet innhentes. Er det for eksempel forhold i saken som stiller særlige krav til tilsynspersonen?

Tolk

- › Hvis det er behov for tolk, hvilke utfordringer reiser dette og hva vil konsekvensene være?

Bistand fra tilsynsperson ved henting og bringing

- › Hvis det er behov for bistand fra tilsynsperson, hvilke utfordringer byr dette på?

Aktuelle tilsynspersoner

- › Hvis det er personer i omgangskretsen som kan være aktuelle som tilsynspersoner, bør dette tas opp med ansvarlig myndighet.

Andre personer til stede under samvær

- › Der det er aktuelt at andre personer er til stede under samværet utover samværsforelderen, bør ansvarlig myndighet gis anledning til å komme med sine synspunkter på dette.

Påleggets innhold

Retten skal i pålegget fastsette om det skal være beskyttet tilsyn eller støttet tilsyn, jf. tilsynsforskriften § 2 første ledd. Pålegget, og valg av konkret tilsynsform, skal begrunnes, jf. barneloven § 43 a femte ledd. Begrunnelsen gis i dom, i kjennelse om foreløpig avgjørelse etter § 60 eller i hevingskjennelse ved rettsforlik. *Se forslag i vedlegg 12A.*

Pålegget skal fastsette de vilkårene som er nødvendige for gjennomføringen av tilsynet, herunder timeantallet og varigheten, jf. barneloven § 43 a andre ledd og tilsynsforskriften § 2 andre ledd. Listen ovenfor med spørsmål som det kan være aktuelt å ta opp ved forhåndskontakten med ansvarlig myndighet vil kunne være veiledende for hvilke bestemmelser som bør tas inn i pålegget.

Informasjon til partene

Partene bør gjøres oppmerksom på at samværsforelderen må kontakte ansvarlig myndighet som fastsatt i pålegget for å iverksette tilsyn, jf. tilsynsforskriften § 3.

Der pålegget er fastsatt i dom, bør partene gjøres oppmerksom på at avgjørelsen må være rettskraftig før den kan iverksettes.

Partene bør videre gjøres oppmerksom på at et tilsynsår beregnes fra dato for første gjennomførte tilsyn og følger således ikke kalenderåret, jf. merknadene til tilsynsforskriften §§ 4 andre ledd og 6 andre ledd i BLDs veileder om barneloven § 43 a.

Partene bør orienteres om at ansvarlig myndighet kan utfylle og presisere rettens pålegg når dette er nødvendig for å kunne iverksette tilsynssamværet. Dette kan for eksempel være å fastsette tid og sted for samværet der dette ikke er gjort i pålegget, jf. merknadene til tilsynsforskriften § 7 i BLDs veileder om barneloven § 43 a.

Partene bør også orienteres om at det offentlige dekker utgiftene til tilsynet, herunder kostnadene ved bruk av tolk der dette er nødvendig, jf. barneloven § 43 a sjette ledd.

Se også: <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/barneloven.pdf>

Vedlegg 8 Mandat for sakkyndig etter barneloven § 61 første ledd nr. 1

I medhold av barneloven § 61 nr. 1 oppnevnes du med dette som sakkyndig for NN tingrett. Oppdraget består i denne omgang i å være til stede under rettsmøtet, som er berammet til

Dag, dato, klokkeslett i NN tingrett, sal vil opplyses ved henvendelse i resepsjonen.

Ditt mandat vil være å bidra til opplysning av barnets situasjon, avklare hva partene midlertidig eller endelig bør kunne bli enige om slik at en eventuell løsning blir til barnets beste, medvirke ved eventuell mekling mellom partene, samt å bidra til avklaring av hvordan saken best kan behandles videre.

(Retten ønsker også dine innspill til hvordan barnets rett til å bli informert og hørt best kan ivaretas.)

*Det er ønskelig at du gjennomfører en samtale med hver av partene (og/ eller barnet) før rettsmøtet, og at et kort notat om dette, hvis mulig, sendes retten og prosessfullmektigene senest **xx.yy.20xx**.*

For at prosessen skal være forutsigbar for barnet og foreldrene bes du gjøre klare avtaler med foreldrene i så god tid som mulig.

Til orientering vedlegges kopi av de dokumenter som foreligger i saken så langt.

Eventuelle nye dokumenter som kommer til, vil bli ettersendt. Skulle det være behov for ytterligere faktiske opplysninger, kan du kontakte undertegnede.

Som rettsoppnevnt sakkyndig får du godtgjøring etter gjeldende salærbestemmelser.

Vedlegg 9 Mandat for sakkyndig etter barneloven § 61 første ledd nr. 3

I medhold av barneloven § 61 nr. 3, jf. tvisteloven § 25-3, oppnevnes du som sakkyndig for NN tingrett i sak nr. xxyy. Med utgangspunkt i hensynet til barnets beste skal retten avgjøre *tvistetemaet/-temaene xx/yy*

Du gis følgende mandat: (se kortere variant neste side)

1. Gi en beskrivelse og vurdering av (barnet) hans/hennes utviklingsstatus og omsorgsbehov, og drøft hva eventuelle avvik kan skyldes
2. Beskriv og vurder foreldrenes omsorgs-/samvæsevne i forhold til å oppfatte og ivareta (barnet)s behov
3. Beskriv og vurder den følelsesmessige tilknytning mellom barnet og foreldrene
4. Gi prognoser/ vurder/ drøft, i den grad det er psykologfaglig relevant, konsekvensene for barnet ved *oppvekst hos hver av foreldrene/ ulike samværsordninger/ ikke samvær...*
5. Eventuelle risikomomenter bes særlig drøftet.
6. Den sakkyndige må gi uttrykk for tvil der det er tvil, og opplyse om hva som er årsaken til tvilen.
7. Det forutsettes at den sakkyndige har samtaler med begge partene (*og med barnet, og at det foretas observasjon av begge partene sammen med barnet i foreldrenes respektive hjem*).
8. Den sakkyndige står fritt med hensyn til hvilke informanter for øvrig som skal kontaktes, eventuelle spørsmål om fritak fra taushetsplikt kan avklares via retten
9. *Den sakkyndige skal informere barnet om saken og gi barnet anledning til å uttale seg i spørsmålene om fast bosted og samvær.*

Vedlagt følger kopi av de dokumentene som hittil foreligger i saken.

Senere dokumenter vil bli ettersendt, og prosessfullmektigene vil bli bedt om å sende kopi av nye prosesskriv direkte til deg.

For at prosessen skal være tillitsskapende og forutsigbar for barnet og foreldrene bes du gjøre klare avtaler med foreldrene og eventuelle komparenter i god tid, og informere raskt om forventet oppstartstid og om din framdriftsplan.

Skulle det være behov for ytterligere faktiske opplysninger, kan du kontakte undertegnede.

Frist for å avgi skriftlig uttalelse er (dato) Uttalelsen sendes til NN tingrett og prosessfullmektigene. Det medfører store ulemper og unødige kostnader om den sakkyndige ikke leverer til avtalt tid, og retten forutsetter at fristen overholdes.

Det forutsettes at du er til stede i rettsmøtet og avgir forklaring.

Rettsmøtet er berammet til (dag, dato, klokkeslett). Saken er berammet med x dager. Du vil senere motta innkalling til rettsmøtet.

Som rettsoppnevnt sakkyndig får du godtgjøring etter gjeldende salærbestemmelser.

Passer en kortere variant bedre til en enklere sak?

Den sakkyndige skal gjøre seg kjent med sakens dokumenter, og samtale med begge partene. *Alt 1, små barn:* I tillegg skal den sakkyndige observere barnet hos begge partene, og samtale med barnet om barnets syn på de spørsmål saken reiser, så langt den sakkyndige mener det er forsvarlig og tilrådelig ut i fra barnets alder og situasjon. *Alt 2, større barn:* Den sakkyndige skal samtale med barnet og gi det anledning til å uttale seg om spørsmålene saken reiser.

Den sakkyndige skal snakke med følgende komparenter: Barnehage, skole, XX. / står fritt til å kontakte øvrige komparenter. Fritak for taushetsplikt kan avklares via retten.

Den sakkyndige skal avgi en rapport innen (dato), med vurdering og tilrådning knyttet til sakens spørsmål om *bosted, samvær og foreldreansvar*. I tillegg skal den sakkyndige være til stede og avgi forklaring under hovedforhandlingen.

Vedlegg 10A Innhold til rettsbøker for første og andre (senere) saksforberedende rettsmøte etter barneloven § 61 første ledd nr. 1.

FØRSTE RETTSMØTE

Til stede: Partene, prosessfullmektigene, den rettsoppnevnte sakkyndige

Tolk:

Har tolket tidligere og avgitt forsikring tidligere. Det var ikke innsigelser til tolkens habilitet.

Ingen hadde innvendinger mot dommerens habilitet.

Rettsoppnevnt sakkyndigpresenterte seg og erklærte seg habil.

Dommeren innledet om tema for det første saksforberedende møte, at det var gjennomført kort samtale med sakkyndig i forkant av dagens møte og gjorde rede for hvordan rettsmøtet ville gjennomføres. Det var anledning til å komme med spørsmål/bemerkninger.

Prosessfullmektigene fikk ordet til ett kort innlegg hver.

Partsforklaringer:

Saksøkeren

Navn:

Fødselsdato:

Adresse:

Stilling:

ble formant, avga forsikring og forklaring.

Saksøkte

Navn:

Fødselsdato:

Adresse:

Stilling:

ble formant, avga forsikring og forklaring.

Retten stilte spørsmål til partene. Deretter fikk prosessfullmektigene og den sakkyndige anledning til å stille spørsmål.

Rettsoppnevnt sakkyndig:

Navn:

Fødselsdato:

Adresse:

Stilling:

Tilknytning til partene:

Ble gjort kjent med ansvaret som sakkyndig, formant, avga forsikring og forklaring

Prosessfullmektigene fikk anledning til å stille spørsmål.

Forhandlinger om midlertidig avtale.

Partene forhandlet om en løsning frem til neste saksforberedende møte.

Det ble deretter inngått slik midlertidig avtale som skal gjelde frem til neste saksforberedende møte: (Se vedlegg 12, eksempel på avtale, se også vedlegg 14 for henvisning til familievernkontoret).

Frem til det neste saksforberedende møte gis den sakkyndige følgende mandat: (Se vedlegg 8 eller 9)

Underskrift mor _____ Underskrift far _____

Den sakkyndige skriver et kortfattet notat om sitt arbeid i saken. Dette sendes retten og prosessfullmektigene senest en uke før neste saksforberedende møte.

Det ble berammet nytt saksforberedende møte til _____
Det vil bli sendt innkalling på vanlig måte.

Rettsmøtet varte fra kl. til kl. .

ANDRE (OG SENERE...) RETTSMØTE

Til stede: Partene, prosessfullmektigene, den rettsoppnevnte sakkyndige

Tolk:, Erklærte seg habil, vært tolk tidligere og avgitt forsikring tidligere.

Ingen hadde innvendinger mot dommerens eller den sakkyndiges habilitet.

Dommeren innledet om tema for det saksforberedende møte, og for hvordan rettsmøte var tenkt gjennomført. Det ble også forklart at retten hadde hatt en kort samtale med sakkyndig om opplegget for dagens rettsmøte. Det var anledning til å komme med spørsmål/ bemerkninger. Partene/prosessfullmektigene hadde ikke bemerkninger.

Partsforklaringer:

Saksøkeren:

Navn:

Personalialia for øvrig, se tidligere rettsbok.

Forklarte seg om hvordan avtalen hadde fungert etter forrige rettsmøte og hva parten tenker videre, etter å ha blitt minnet om at tidligere forsikring fortsatt gjelder.

Retten stilte spørsmål. Deretter fikk prosessfullmektigene og den sakkyndige anledning til å stille spørsmål

Saksøkte:

Navn:

Personalialia for øvrig, se tidligere rettsbok.

Forklarte seg om hvordan avtalen hadde fungert etter forrige rettsmøte og hva parten tenker videre, etter å ha blitt minnet om at tidligere forsikring fortsatt gjelder.

Retten stilte spørsmål. Deretter fikk prosessfullmektigene og den sakkyndige anledning til å stille spørsmål

Rettsoppnevnt sakkyndig:

Navn:

Ble minnet om ansvaret som sakkyndig og tidligere avgitte forsikring, som fortsatt gjelder. Den sakkyndige redegjorde for sitt arbeid siden forrige rettsmøte og for sine funn og vurderinger.

Retten stilte spørsmål. Deretter fikk begge prosessfullmektigene anledning til å stille spørsmål til den sakkyndige.

Pause fra kl til kl

Alternativ 1 – Forlikshandlinger som ender i rettsforlik:

Det ble innledet forlikshandlinger mellom partene og partene kom frem til en endelig avtale og ønsket å inngå rettsforlik, som er inntatt på neste side i rettsboken.

Før inngåelsen ble partene gjort kjent med virkningene av rettsforlik, jf tvisteloven § 19-12 og om de spesielle reglene som gjelder etter barneloven § 64.

RETTSFORLIK:

(Se **vedlegg 11 og 11A**)

Oslo tingrett, 20xx

Underskrift A _____

Underskrift B _____

Underskrift dommer _____

Rettsmøtet varte fra kl. til kl.

Alternativ 2: Forliksforhandlinger, Ikke enighet – hovedforhandling – midlertidig avtale/avgjørelse

Det ble innledet forliksforhandlinger mellom partene, men partene kom ikke til enighet/ dommeren mente saken ikke var egnet for mekling pga. vold, psykiatri, rus og hovedforhandling ble berammet til.....

Begge parter, advokaten og sakkyndig samt tolk(er) opplyste at de har anledning til å møte da. Retten tar nærmere kontakt med prosessfullmektigene med hensyn til behov for nytt planmøte i saken og behovet for sluttinnlegg forut for hovedforhandling. Retten ga i medhold av barneloven § 61 nr. 3 den sakkyndige i oppdrag å foreta en full sakkyndig utredning.

Retten vil ta utgangspunkt i mandat som følger av malen i «Nasjonal veileder for behandling av foreldretvister» tilpasset denne konkrete saken og sender den ut til partenes prosessfullmektiger for eventuelle kommentarer.

Det ble satt frist på fem dager til å komme med eventuelle innsigelser til saksforberedende dommer som hovedforhandlingsdommer. Partene forhandlet deretter om en minnelig ordning frem til hovedforhandling.

Alternativ 2.1:

Partene ble enige om at den midlertidige avtalen som har løpt frem til dette saksforberedende møte løper videre frem til det er avsagt dom i saken/Partene ble enige om følgende midlertidige avtale frem til det er avsagt dom i saken: (Se **vedlegg 12**)

Oslo tingrett,20xx

Underskrift A _____

Underskrift B _____

Sakkyndige formidler innholdet av avtalen i møte med barna som ble avtalt til.....

Alternativ 2.2:

Partene greide ikke å bli enige om en midlertidig avtale frem til hovedforhandling og det ble begjært at retten avsier en midlertidig avgjørelse.

Saksøkers prosessfullmektig fikk ordet og nedla slik påstand i begjæring om midlertidig avgjørelse:

Deretter fikk saksøktes prosessfullmektig ordet og nedla slik påstand i begjæring om midlertidig avgjørelse:

Prosessfullmektigene la fram kostnadsoppgaver i anledning den midlertidige avgjørelsen og fikk anledning til å kommentere motpartens oppgave. Det var ingen kommentarer. Retten opplyste at kjennelse ville bli avsagt innenuker. Frem til rettens kjennelse løper den midlertidige avtalen fra forrige rettsmøte.

Rettsmøtet varte fra kl. til kl. .

Vedlegg 10B Momenter til spørsmålsstilling under partsforklaringene

Hvem er foreldrene (bakgrunn, bosted, arbeid, nettverk, nærmiljø, familieforhold, aktiviteter, hverdagsliv m.m.)

Hvordan er barnet (alder, utvikling, spesielle problemer, behov, fungering i barnehage/skole, forhold til foreldre, søsken, andre familiemedlemmer/personer)

Hvordan har de innrettet seg med fordeling av omsorgen under samlivet

Hvordan ser hver av foreldrene på den andre som omsorgsperson

Hva er problemet/konflikten? (samarbeidsproblemer, personlige problemer/rus/vold). Definere konflikten, kartlegge uenighet og enighet.

Er barnet involvert i konflikten, og på hvilken måte

Forsøk å få fokus på løsningsmuligheter og samarbeidserfaringer, og få foreldrene til å snakke om hva de tror er best for barnet.

Vedlegg 11 Huskeliste, momenter til robust rettsforlik, og til domsslutning

Helgesamvær knyttes til partalls- eller oddetallshelger, og gjenopptas i slike etter ferier og andre avvik

Alle ferier bør knyttes opp til definert ferie i skoleruta på den skolen barnet går på eller sogner til (dermed virksomt også for barnehagebarn)

Vinter- og høstferie defineres som den helgen som etter vanlig turnus tilligger den som skal ha ferie, tillagt skolens fem feriedager

Tilstrebe å definere andre ferier slik at løpende helgeturnus i størst mulig grad opprettholdes

Egen formulering om at skoleferie som etter avtalen ikke er lagt til den samværsberettigede tilfaller den som har barnets faste bosted hos seg (vil passe der en samværsberettiget skal ha litt sommerferie og den andre bør ha romslig ferie uten løpende samvær), og/eller at ordinært løpende samvær utgår når en av partene har ferie med barnet

Skolens sommerferie er ikke alltid på 8 fulle uker, oftest 7 ½, løsning for hvem dette skal belastes

Hvis ikke fast sommerløsning (eks «halve skolens ferie regnet fra siste skoledag til første skoledag, første halvdel i oddetallsår og andre halvdel i partallsår»), må avklares lengde og eventuelt om ferien kan avvikles samlet eller i bolker, samt om lengde på intervaller for den andre i mellom

Valg av sommerferie hvert annet år til gitt dato, slik at skriftlig valg etter nærmere kriterier skal være sendt til slik dato, i motsatt fall går valgretten over på den andre, som innen annen dato meddeler valget skriftlig.

«Serviceavtale», avtale om å be om årlig bistand fra familievernet, medbragt avtalen og nytt års kalender, for å snakke seg kronologisk gjennom året, avdekke skjær i sjøen eller tolkningstil og løse i forkant.

Vedlegg 11A Eksempel på rettsforlik når den ene parten skal ha vanlig samvær etter barneloven § 43 annet ledd (se også gjennom viktige punkter i vedlegg 11).

DET BLE INNGÅTT SLIKT RETTSFORLIK:

1. NN født ... har fast bosted hos sin mor/far, A.
2. NN har samvær med sin mor/far, B på følgende måte:
 - a. Annenhver helg fra etter skoletid fredag og til søndag ettermiddag kl ...
 - b. Annenhver torsdag fra etter skoletid til levering på skolen fredag
3. Mor/far henter NN før samværene, og mor/far henter NN etter samværene.
 - » Mor/far skal ha vanlig feriesamvær med NN, dvs
 - » til sammen tre uker hver sommerferie,
 - » annenhver høst- og vinterferie (ferien varer fra... til,
 - » halve juleferien (fra og med skoleslutt før julaften til og med 3. juledag kl 1200 eller fra og med 3. juledag kl 12 til og med siste kveld før skolestart etter nyttår). Motsatt neste år.
 - » halve påskeferien (enten første halvdel av påskeferien, fra og med fredag før palme-lørdag til og med onsdag før skjærtorsdag eller fra og med onsdag før skjærtorsdag til og med 2. påskedag om kvelden). Motsatt neste år
4. Juleferien 2011/2012 har NN samvær med mor/far første/siste halvdel av ferien
5. Vinterferien 2012...
6. Påskeferien 2012 har NN samvær med mor/far første/siste halvdel av ferien.
7. Høstferien 2012
8. Hvert år innen 1. mai blir partene enige om hvilke uker NN skal ha sommerferiesamvær med far/mor.
9. Når mors/fars helgesamvær faller sammen med langhelger i forbindelse med Kristi himmelfartsdag og Pinse, utvides samværet til skolens fridager.
10. Partene har samvær med NN annenhver 17. mai. 17. mai 2012 er NN hos mor/far.
11. Partene bærer sine egne omkostninger.
12. Partene begjærer saken hevet som forlikt og frafaller forkynning av hevingskjennelsen

Vedlegg 12 Eksempel på protokollert midlertidig avtale, barneloven § 61 første ledd nr. 7.

1. (Barna) skal ha fast bosted hos (forelder A)
2. (Forelder B) skal frem til neste saksforberedende møte ha samvær med (barna) annenhver onsdag fra kl. 17 – 1830 på (sted).
3. Ved samværene skal (navn) være til stede.
4. Den sakkyndige skal ha samtaler med begge foreldrene, observere 1-2 samvær mellom (forelder B) og barna, og observere (forelder A) og barna i hjemmet.
5. Den sakkyndige skal uhindret av taushetsplikt om nødvendig kunne innhente opplysninger om barna og foreldrene fra barneverntjenesten, barnehagen, *behandler/ helsepersonell/ sykehus, familievernkontor...og andre som den sakkyndige finner behov for å snakke med for avklaring av de spørsmål saken reiser.*
6. *Partene fritar de som er nevnt i pkt. 5 for taushetsplikt overfor den sakkyndige.*
7. *Partene skal møte til samarbeidssamtaler på familievernkontoret (med nærmere detaljer). Familievernkontoret kan ved behov også kalle inn den sakkyndige, og partene fritar for enhver taushetsplikt mellom den sakkyndige, familievernkontoret og retten. Retten sender henvisning til familievernkontoret og legger ved stevning og tilsvar samt rettsboken her. (se **vedlegg 14** for mal)*
8. *Neste saksforberedende møte ble berammet til (dag, dato, klokkeslett)*

Vedlegg 12A Mal for kjennelse om samvær med støttet etter beskyttet tilsyn, kan også benyttes til slik del av dom.

Se også **vedlegg 7**, samt BLDs veileder om samvær med tilsyn
Avgjørelsen gjelder pålegg om støttet tilsyn med samvær mellom x år gamle Y, og faren/
moren hans.

Sakens bakgrunn

XXXXXX

Særlig om samvær nå og tidligere

Vurderinger og anbefalinger fra involverte fagpersoner

Hvordan er barnet informert/hørt. Har barnet gitt uttrykk for sine opplevelses eller ønsker

Om behandlingen i retten

og partenes påstander og anførsler, eller deres enighet/midlertidige avtale

Ved avgjørelser som berører barn, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn, jf. Grunnloven § 104 og FNs barnekonvensjon artikkel 3. Avgjørelser om hvem barnet skal bo fast sammen med, og samvær, skal først og fremst rette seg etter det som er best for barnet. Ved avgjørelsen skal det tas hensyn til at barnet ikke må bli behandlet slik at den fysiske eller psykiske helsen blir utsatt for skade eller fare, jf. barneloven § 48. Retten skal gjøre en nåtidsvurdering.

Etter hovedregelen i barneloven § 42 har barnet rett til samvær med begge foreldrene. Den av foreldrene som barnet ikke bor sammen med, har rett til samvær med barnet dersom ikke annet er avtalt eller fastsatt, jf. § 43 første ledd. Avgjørelser om samvær skal først og fremst rette seg etter det som er best for barnet, jf. barneloven § 48. Dersom samvær ikke er til beste for barnet, må retten avgjøre at det ikke skal være samvær, jf. § 43 første ledd, siste punktum. Utgangspunktet er at det skal fastsettes samvær med mindre det foreligger forhold som innebærer at det ikke er til barnets beste, jf. Rt-2010-216 avsnitt 34. Hvorvidt samvær er det beste for barnet, beror på en konkret helhetsvurdering av situasjonen i dag, jf. Rt-2013-1329 avsnitt 40.

- › *Vil samvær i det hele tatt være til barnets beste? Hvorfor vil samvær med en form for tilsyn være bedre for barnet enn ikke-samvær? Hvilke forhold tilsier tilsyn?*
- › *I lys av dette er retten enig i at det inntil videre bør settes som vilkår for gjennomføring av samværsretten at samværene skal utøves under tilsyn, jf. § 43 tredje ledd.*

Barneloven § 43 a regulerer domstolens adgang til å pålegge det offentlige å oppnevne en person som skal føre tilsyn under samværet. Bestemmelsens første ledd lyder:

«Dersom tilsyn blir sett som vilkår for samværet, kan retten i særlege høve og der omsynet til barnet sine behov talar for det, påleggje kommunal barnevernsteneste eller departementet å oppnemne ein person som skal føre tilsyn under samvær. Retten kan gje pålegg om beskytta tilsyn eller støtta tilsyn.»

Nærmere om begrunnelser og anbefalinger i saken....

For vurderingen av om det skal gis pålegg om beskyttet eller støttet tilsyn vises det til Høyesteretts gjennomgang i HR-2018-01637-U avsnitt 18-21:

(18) Bestemmelsen kom inn ved lovendring 21. juni 2013 nr. 62. Adgangen fulgte tidligere av barneloven § 43 tredje ledd. Ved lovendringen ble hensynet til 'barnet

sine behov' tatt inn som et nytt materielt vilkår, i tillegg til vilkåret om 'særlege høve'. Samtidig ble det innført to typer tilsyn: beskyttet tilsyn og støttet tilsyn, jf. Prop.85 L (2012–2013) side 86-87:

'Det innføres to hovedformer for tilsyn, som er nivåinndelt, herunder 'beskytta tilsyn' og 'støtta tilsyn'. Beskyttet tilsyn vil være den mest omfattende form for tilsyn og forutsetter at barnet og forelder overvåkes kontinuerlig under samværet. Beskyttet tilsyn er mest aktuelt i tilfeller der forelder har/har hatt noe problematikk knyttet til vold, rus eller psykiske lidelser, men hvor samvær likevel er til barnets beste. Beskyttet tilsyn skal ikke benyttes ved risiko for barnebortføring, her må løsningen være at det ikke fastsettes samvær, se nærmere i kapittel 7.2.4.4, jf. 7.2.4 om tilfeller hvor det ikke skal/bør fastsettes samvær. Formålet med støttet tilsyn er å gi støtte og veiledning under samværet. Støttet tilsyn er mest aktuelt i saker med høyt konfliktnivå mellom foreldrene og ved kontaktetablering der barnet og forelderen er ukjente for hverandre. Støttet tilsyn er dermed mindre omfattende, og kan romme mer fleksible løsninger.'

(19) Det avgjørende for valget mellom de to tilsynsordningene er barnets behov, se proposisjonen side 49: 'Departementet finner bred støtte i høringen for at vilkåret vil innebære at barneperspektivet styrkes i saker der det gis pålegg om samvær med tilsyn. Det nye vilkåret innebærer at domstolen må gjøre en mer konkret vurdering av barnets behov her-og-nå for henholdsvis beskyttelse eller støtte. Vilåret innebærer at domstolen må vurdere om tilsyn er egnet til å oppnå beskyttelse av eller støtte for barnet. Innføring av et vilkår om barnets behov vil gi større sikkerhet for at det er det spesifikke barnets behov som blir gjenstand for domstolens vurdering.

(20) Beskyttet tilsyn skal ivareta barnets beskyttelsesbehov. På side 52 i proposisjonen heter det om dette: 'Departementet opprettholder forslaget i høringsnotatet om at beskyttelse er ett av to hovedformål med tilsynsordningen i barneloven. Beskyttelsen skal gi vern, men også skape en følelse av trygghet, både fysisk og psykisk. Videre vil tilstedeværelsen av en tilsynsperson, tilsynspersonens observasjoner og rapporteringsplikten sikre at barnets opplevelse av å bli beskyttet, og eventuelle opplevelse av ikke å bli beskyttet, viderefremmes. Beskyttet tilsyn vil være den mest omfattende form for tilsyn og forutsetter at barnet og samværsforelder overvåkes under hele samværet.

(21) Domstolene har en plikt til å bestemme formål/tilsynsform, og er bundet av de to alternativene, beskyttet eller støttet tilsyn, jf. proposisjonen side 70. I barneloven § 43a femte ledd er det presisert at pålegg skal begrunnes, med en henvisning til tvisteloven § 19-6 for så vidt gjelder kjennelser. Hvilken tilsynsform passer denne saken, og hvorfor.

Begrunn hvorfor støttet tilsyn (familievernkontoret) velges framfor beskyttet tilsyn (barneverntjenesten), eller omvendt. Her kan også inntas drøftelsen om hvorfor samvær i det hele tatt vil være bedre for barnet enn ikke-samvær, dette er særlig aktuelt der det anses å være behov for beskyttet tilsyn; hva er det som utfra hensynet til barnet gjør at det til tross for beskyttelsesbehovets saklige begrunnelse allikevel vil være best for barnet at det er samvær?

Hvis partene har inngått midlertidig avtale om samvær med tilsyn, eller rettsforlik innta denne/dette;... Rettsboken med avtalen i signert stand følger vedlagt.

På denne bakgrunnen gis det pålegg om støttet/beskyttet tilsyn med samvær i tiden fram til det neste rettsmøtet (dato), eller for en konkret angitt tidsperiode, som hovedregel ett år, innta særskilt begrunnelse hvis lengre periode.

Hvilket omfang bør samværet ha utfra hensynet til barnets beste, samt den nærmere tilretteleggingen

- › antall timer totalt og hvorfor, antall timer per gang og hvorfor
- › oppstart når, hyppighet og varighet, unngå helst spesifikke ukedager eller klokkeslett, slik kan inntas som "fortrinnsvis", for å unngå pålegg som ikke lar seg gjennomføre. Varighet utover ett år kan bare fastsettes unntaksvis og må begrunnes særskilt
- › på et bestemt sted?
- › hvem bringer og henter?
- › skal tilsynet omfatte veiledning? Til en eller begge, hver for seg eller sammen?
- › skal det være tolk?
- › kan foreldrene ha med andre til samværene (ikke vanlig, men vanskelig for tilsynet å sette grenser om dette ikke er avklart)
- › kan samværsforelderen ta barnet med ut under samværet, forventes det at tilsynspersonen setter spesielle grenser?
- › tilsynet skal ikke gis ansvar for rustesting eller lignende kontroll, eller for eksempel sikring av privat samværssted

Det følger av lovens ordlyd at retten skal fastsette de nødvendige vilkårene for samvær. Retten kan ikke nøye seg med å fastsette et bestemt antall timer tilsyn og forutsette at partene kommer til enighet om de øvrige vilkårene, jf. HR-2018-1285-U avsnitt 24. I det videre har Høyesterett vist til Prop. 85 L (2012–2013) på side 87, hvor det fremgår:

«Andre ledd slår fast at det er domstolen som har kompetanse (myndighet) til å fastsette tilsynsform og som i pålegget skal fastsette nødvendige bestemmelser for samvær, herunder antall timer og avgrenset varighet. Det vil i mange tilfeller også være nødvendig å fastsette tid og sted, og domstolen skal rådføre seg med oppnevnte myndighet også om dette. Domstolen kan også fastsette andre bestemmelser ved behov. Departementet mener videre at det i hovedsak bør være domstolen som belyser og avgjør behovet for transport av barnet i forbindelse med samvær med tilsyn. Se nærmere i kapittel 10.2.4.1. Departementet understreker at det er domstolen som fastsetter antall timer etter en vurdering av forholdene og behovene i den enkelte sak. Timeantallet på henholdsvis 16 timer ved beskyttet tilsyn og 32 timer ved støttet tilsyn forutsettes hjemlet i forskrift og utgjør et <tak>.»

Før avgjørelsen blir fattet, skal retten innhente en konkret vurdering fra den kommunale barnevernstjenesten eller departementet om hvordan pålegget kan gjennomføres, jf. barneloven § 43 a fjerde ledd. (Barne-, ungdoms- og familieetaten ved regionkontoret /Barneverntjenesten) har ansvar for å oppnevne tilsynsperson ved (støttet/beskyttet) samvær, jf. forskriften § 7.

Retten har vært i kontakt med XXYY, og avklart rammene for hvordan pålegget kan gjennomføres, slik barneloven § 43a fjerde ledd, jf. forskrift om samvær under tilsyn § 2 tredje ledd forutsetter.

Dersom samværene og/eller barnas reaksjoner på disse viser seg å være negative, kan retten eventuelt avsi ny midlertidig avgjørelse hvis «særlege grunnar talar for det», jf. barneloven § 64 andre ledd tredje setning.

Før samvær med støttet tilsyn kan igangsettes, må (samværsforelderen) ta kontakt med XXYY (tilsynsmyndigheten) ved AABB. Kopi av denne kjennelsen sendes også dit

Foreldrene har samtykket til opphevelse av taushetsplikt slik at familievernkontoret/ barnevern-tjenesten kan konsultere fritt med hhv. den rettsoppnevnte sakkyndige, for eksempel..... barneverntjenesten og BUP, samt X og Y...

Foreldrenes kontaktinformasjon med mer;

navn, adresse, telefon, e-post, kontaktinfo til foreldres advokat

eventuelt; Begge foreldrene kan kontaktes på norsk for praktisk avtale, men det er behov for x-isk tolk under samtaler og samvær.....

Andre kontakter;

Rettsoppnevnt sakkyndig, psykolog X, telefon...

BUP X, psykolog Ø, telefon... Å

Barneverntjenesten Z, saksbehandler X, telefon....

SLUTNING

1. Far X/mor Y skal ha samvær med sønnen/datteren A slik det framgår av partenes avtale inngått i retten/ som følger..... xxx Samværene skal skje under støttet/beskyttet tilsyn i regi av Bufetat Region X/barneverntjenesten Y iht. barneloven § 43a første ledd, jf. § 43a tredje ledd.
2. Samværenes start, hyppighet og varighet – samt innhold og øvrige praktiske forhold (eventuelt i spesielle tilfeller der detaljene bør delegeres til tilsynet; skal være slik Bufetat/familievernkontoret/barneverntjenesten anbefaler, innenfor den gjeldende rammen på 32/16 timer).
3. Det skal sendes en rapport om forløpet til Z tingrett ved undertegnede dommer, og merket med rettens saksnummer, innen dd.mm.åååå.
Eller; Bufetat pålegges å be samværsstedet om å utarbeide rapport etter hvert samvær, og å sende kopi av rapportene til Z tingrett ved undertegnede dommer, og merket med rettens saksnummer

Vedlegg 12B Om rustesting for saksopplysning eller som betingelse for samvær el.lign.

I noen barnelovsaker er bekymring knyttet til rusmiddelmissbruk av betydning for spørsmålet om bosted og samvær mv. For at samvær kan gjennomføres, krever f.eks. den ene parten at den andre avlegger urinprøver, som skal være rene eller ha fallende verdier. Dette reiser flere spørsmål, som dommeren bør sørge for å ha eller få svar på. (Det nedenstående gjelder narkotikatesting. Alkohol må eventuelt testes ved blodprøver, og anabole steroider testes ikke av Først, må avtales med sykehus)

1. Samtykker parten i å avlegge prøver eller ikke?
 - a. Klargjøring av konsekvenser hvis parten ikke vil? Ikke samvær?
 - b. Opplegg hvis parten samtykker, se pkt. 2 flg.
2. Hvem rekvirerer prøvetaking?
 - a. Parten selv? I så fall må det klarlegges og føres i rettsboken hva det skal testes for og hvor ofte og hvem som skal betale utgiftene. Parten må i så fall selv fylle ut rekvisisjonsskjemaet, se pkt. c.
 - b. Bedre om fastlegen rekvirerer prøver eller prøvene tas hos fastlegen. Det må også da klarlegges hva det skal testes for osv. som i pkt. a.
 - c. Dommeren? I så fall kan urinprøver med partens samtykke rekvireres hos Først ved utfylling av skjemaet «Legemidler og Rusmidler». Dette finner vi på Furst.no ved å klikke på «For legekantoret», «Rekvisisjoner og fagbrosjyrer», «Våre rekvisisjoner» og «Legemidler og Rusmidler».
3. Hvem skal foreta prøvetakingen slik at den skjer i betryggende former?
 - a. Fastlegen?
 - b. Først, som påser at urinprøve avgis av den som skal testes og som foretar prøvene i henhold til rundskriv «Kvalitetsrutiner ved rusmiddeltesting av prøver i medisinsk sammenheng» (IS-2231) fra Sosial- og Helsedirektoratet
4. Hvilke stoffer skal det testes for?
 - a. Dette må klargjøres ut fra den konkrete bekymringen i saken
 - b. På skjemaet «Legemidler og Rusmidler» er listet opp en rekke mulige legemiddelanalyser og rusmiddelanalyser som det kan krysses av for, og hver prøve har en kostnad. Ved behov kan positive screeningresultater for amfetaminer/ecstasy, benzodiazepiner, cannabinoider, kokain og opiater bekreftes ved spesifikke analyser, som kan fortelle hvilket stoff som er brukt og når det ble inntatt.
5. Hvem bestemmer hvilke verdier som kan aksepteres eller ikke ved medisinsk behandling eller etter legens forskrivning? Fra 0 til ...
 - a. Dette må vurderes konkret
6. Skal det også rekvireres analyse av prøver?
 - a. Se pkt. 4
7. Hvor ofte skal prøvetaking foregå?
 - a. Avhengig av hvilket stoff eller medikament det dreier seg om. Kan avklares ved en telefon til Først, telefon 22 90 95 00. Avhenger f.eks. av hvor ofte det skal være samvær. En-to ganger i uken f.eks. kan være nødvendig ved hyppige samvær, mens sjeldnere samvær kan aktualisere prøvetaking nærmere samværstidspunkt. Én gang i måneden vil mest sannsynlig ikke ha noen verdi, hvis det er opp til «prøveparten» å bestemme tidspunktet.

8. Hvor lenge skal prøvetakingen foregå?
 - a. Må vurderes konkret ut fra formålet med prøvetakingen
 - b. Må opplyses i rekvisisjonen, slik at det ikke blir nødvendig med ny rekvisisjon ved hver prøvetaking

9. Hvem skal betale for prøvetakingen?
 - a. Den parten som tar prøvene?
 - b. Den parten som krever prøvetaking for å akseptere samvær?
 - c. Retten? Dette kan i så fall bare være aktuelt der den parten som skal ta prøver, er innvilget fri sakførsel. Da vil prøvetakingen kunne anses som en sideutgift som dekkes av det offentlige

10. Hvem skal ha prøveresultatene?
 - a. Må vurderes konkret. Adressat for prøveresultat oppgis i rekvisisjonsskjemaet.
 - b. Prosessfullmektig for motpart? Har den parten som krever prøvetaking, prosessfullmektig, kan resultatet sende prosessfullmektigen.
 - c. Sakkyndig? Er det oppnevnt sakkyndig, kan prøveresultater sendes den sakkyndige
 - d. Selvprosederende parter? Vurderes konkret hvem som da skal motta prøveresultatene.
 - e. Retten? Bedre med b. eller c.

11. Hva er konsekvensen ved positive prøvesvar?
 - a. Må vurderes konkret etter at partene har uttalt seg om det

Vedlegg 13 Brev for å vise tilbake til mekling på familievernkontoret etter barneloven § 61 første ledd nr. 2, eksempel brev til parter/ prosessfullmektiger

Retten viser til stevning og tilsvare i saken (og eventuelt til gjennomført planmøte og/eller saksforberedende rettsmøte. Slik saken står nå, synes tvistetemaet å være om man skal justere samværsomfanget noe.

Etter en nærmere vurdering av saken finner retten det hensiktsmessig å henvise partene til mekling ved (navn) familievernkontor som er godkjent mekler, jf. barneloven § 61 første ledd nr. 2. (eller annen ekstern mekler eller egnet person)

Begrunnelsen for rettens beslutning er at konflikten synes å være av svært begrenset omfang, samtidig som det antas å være til barnets beste at konflikten løses på lavest mulig nivå. Det er videre lagt stor vekt på *at det ikke har vært dialog mellom partene/ at stevning er kommet kort tid etter at konflikten oppsto/ at stevningen ser ut til å ha kommet svært overraskende på (x)/at (x eller y) ikke har møtt til mekling/at meklingsattest er utstedt før (hendelse eller utvikling z)....*

Familievernet kan tilby mekling og bistand til foreldresamarbeid på et spesialisert og høyt faglig nivå. Familievernet har erfarne fagpersoner på konflikthåndtering, kunnskap om barn og erfaring med samtaler både med barn og foreldre. Retten anser at partene fortsatt kan ha stort utbytte av denne bistanden, og at videre rettslig behandling bør unngås om det ikke er helt nødvendig. Ved vurderingen har retten tatt hensyn til at et lavest mulig konfliktnivå også vil være til (barnet)s beste, jf. barneloven § 48.

Mekler skal straks gi tilbakemelding til retten ved inngåelse av avtale, eller på det tidspunkt det blir klart at avtale ikke vil bli inngått. Behandlingen i tingretten vil da fortsette.

SLUTNING

Partene i (saksnummer) henvises til mekling ved Bufetat region x, (navn) familievernkontor. Beslutningen er ikke gjenstand for anke, jf. barneloven § 62.

Vedlegg 13A Vise tilbake til mekling på familievernkantoret etter barneloven § 61 første ledd nr. 2, Eksempel, brev til familievernkantoret

(partenes navn), henvisning til mekling

Det vises til forhåndsvarsel fra retten ved henvendelse til leder (navn). Retten har besluttet å vise partene i saken tilbake til mekling, etter barneloven § 61 første ledd nr. 2, som lyder;

Retten kan vise partane til mekling hos godkjend meklar eller annan person med innsikt i dei tvistepunkta saka gjeld. §§ 52 og 53 gjeld tilsvarande. Dersom meklaren kjem fram til at partane ikkje kan nå fram til ein avtale gjennom vidare mekling, skal han straks melde frå til retten om dette.

(navn) har tatt ut stevning med krav om at *det fastsettes samvær* mellom ham/henne og partenes felles barn, (navn og fødselsdato), og at *han/hun får del i foreldreansvaret/at barnets faste bosted skal flyttes til ham/henne*. (Navn) har i tilsvar krevet (*ulike varianter*).

Saken henvises tilbake til mekling (eks) fordi partene kort tid etter at det ble tatt ut stevning inngikk en midlertidig avtale på familievernkantoret, gjeldende fra 1. september til 1. desember 2015, og slik at avtalen skal evalueres etter dette/(begrunnelse fra beslutningen)

Retten mener at saken ved dette ikke er moden for rettslig behandling, og at partene har vist at de fortsatt kan ha nytte av bistand fra familievernkantoret. Retten anser videre at det vil være til barnets beste at foreldrenes uenighet holdes på lavest mulig konfliktnivå så lenge det er en mulighet for at de kan komme fram til en utenrettslig avtale. Familievernkantoret anmodes om å kalle partene inn til videre mekling snarest mulig, slik at det kan legges rammer for en hensiktsmessig prosess fram mot evaluering.

Dersom meklingen ikke fører til noen avtale mellom partene, skal tingretten i henhold til § 62 første ledd nr. 2 andre punktum straks orienteres om dette, og tingretten vil da overta den videre behandlingen av saken.

Tingretten anmoder om en kort statusrapport innen **DATO**.

Som kjent har meklere ved familievernkantoret taushetsplikt om innholdet i meklingen, og partene må samtykke til at denne oppheves dersom noe av innholdet skal meddeles retten, jf. barneloven § 50 første ledd og familievernkantorloven § 5a og § 6. eller; *Partene har avtalt å løse de ansatte ved familievernkantoret fra taushetsplikten overfor tingretten, både hva gjelder felles og eventuell individuell kontakt, jf barneloven § 50 og lov om familievernkantorer §§ 6 flg. Retten ber derfor om motta et kort referat/notat vedrørende sakens utvikling ved naturlige milepæler, senest innen*

(navn A) har adresse (xxyy), og er bistått av advokat (navn og kontaktinformasjon)
(navn B) har adresse (xxyy), og er bistått av advokat (navn og kontaktinformasjon)
Ta kontakt med undertegnede dommer dersom noe er uklart.

Vedlegg 14 Brev for å henvise til veiledning fra familievernkontor i prøveperiode etter barneloven § 61 første ledd nr. 7, brev til familievernkontoret

Ring for en forhåndsavklaring med familievernkontoret. Blant annet; er den planlagte bestillingen realistisk, og er tidsperspektivet fram til neste rettsmøte passe?

Det vises til vedlagte stevning og tilsvaret i ovennevnte sak, samt rettsbok fra saksforberedende møte. I rettsmøtet inngikk partene en midlertidig avtale om fast bosted og samvær for fellesbarna NN.

Avtalen/Ordringen som partene skal prøves ut gjelder foreløpig frem til neste saksforberedende rettsmøte som er berammet til (dato) i NN tingrett. Den midlertidige avtalen fremgår av rettsboken.

For eksempel; En sentral årsak til at søksmål er reist for tingretten er det anspente forholdet mellom partene. Begge erkjenner høyt konfliktnivå, og at de har store utfordringer med kommunikasjonen seg imellom. Dette påvirker barna og samarbeidet foreldrene imellom. Partene ønsker derfor veiledning om konflikthåndtering og kommunikasjon. Partene har samtykket til å møte ved familievernkontoret for slik veiledning, se den midlertidige avtale punkt , og til at retten oversender de dokumentene som er vedlagt.

På denne bakgrunn anmoder retten familievernkontor NN om å innkalle partene til et oppstartsmøte i nær fremtid. Formålet med et slikt møte vil naturlig være å fastlegge videre oppfølging av partene.

I den grad familievernkontoret mener det er hensiktsmessig, kan psykolog NN, som har deltatt på det saksforberedende møtet, kontaktes for innhenting av informasjon og/eller deltakelse i oppstartsmøtet. Han/hun nås på tlf...

Det er viktig med en konkret bestilling som er avklart med partene og advokatene, for eksempel; Målet med familievernkontorets veiledning er å tilrettelegge forholdene for en permanent og solid enighet som kan resultere i et rettsforlik. Familievernkontorets veiledning vil være et viktig element i neste saksforberedende rettsmøte i NN tingrett.

Det fremgår av den midlertidige avtale at partene har løst ansatte ved familievernkontoret fra enhver taushetsplikt, jf. barnevernloven § 50 og lov om familievernkontorer §§ 6 flg.

Retten anmoder derfor om et kort referat/notat vedrørende nevnte veiledning, og det er mulig at terapeuten vil kalles inn som vitne i et senere rettsmøte

Av hensyn til neste saksforberedende møte imøteser retten en slik rapport innen (dato) Ta kontakt med undertegnede dommer hvis noe er uklart.

Vedlegg 15 Det materielle spørsmålet om dommerbytte

Da de nye saksbehandlingsreglene i barneloven ble vedtatt, synes forutsetningen å ha vært at det normalt ikke er nødvendig med et dommerbytte ved overgangen fra mekling/saksforberedende møter til hovedforhandling. Det har vært lagt til grunn at en dommer bør opptre på en slik måte under meklingen/de saksforberedende møtene at problemstillingen knyttet til inhabilitet ikke oppstår.

I departementets veileder fra 2004, Q-15/2004 heter det på s 23: «Etter rettspraksis og juridisk teori skal det en del til for at dommeren inhabiliseres gjennom handlinger knyttet til meklingsarbeid mv. En noe mer aktiv og målrettet rolle for dommeren i forhold til framdrift og avtaleløsninger skaper imidlertid økt behov for å være seg bevisst nøytralitet og balansert tilnærming. Dommeren bør ha et reflektert forhold til både faktisk og partsopplevd habilitet og nøytralitet.»

Spørsmålet om habilitet er ikke videre problematisert.

Spørsmålet synes ikke å ha vært satt på spissen i rettspraksis. I følge Bøhn, domstoloven, kommentarutgave, 2. utgave s 392 har det imidlertid de siste tiårene vært en klar utvikling i Høyesteretts praksis for at det skal mindre til enn tidligere for å konstatere inhabilitet etter domstoloven § 108, med større vekt på hvordan forholdet vil bli oppfattet av partene og allmennheten.

Spørsmålet om habilitet ved overgangen fra meklingssporet til hovedforhandlingssporet er ikke drøftet i Backers kommentarutgave til Barneloven fra 2009. På s 434 drøftes imidlertid en side av spørsmålet, nemlig betydningen av at det tidligere er avsagt en midlertidig avgjørelse. Hans konklusjon er at dette ikke medfører inhabilitet. Borgarting lagmannsrett tok stilling til habilitetsspørsmålet for en dommer som hadde avsagt en midlertidig avgjørelse i LB-2010-111233. I den aktuelle saken ble tingrettsdommeren kjent inhabil på grunn av utformingen av begrunnelsen.

I Camilla Bernts artikkel «Sakkyndige i barnelovssaker for domstolene: roller og rettssikkerhet» i Tidsskriftet FAB nr. 3 for 2014, særlig punkt 5 og 7, drøftes behovet for dommerbytte. Det argumenteres for at forholdet mellom den sakkyndige og dommeren under og mellom de saksforberedende møtene, kan tilsi at det bør være en regel om dommerbytte tilsvarende den bestemmelsen som finnes i tvisteloven § 8-7 om rettsmekling. Argumentasjonen er ikke knyttet til domstoloven § 108 annet ledd. Bøhn, kommentarutgaven til domstoloven, omtaler ikke spørsmålet.

Spørsmålet om habilitet etter domstoloven § 108 annet ledd beror som kjent på en samlet vurdering. Momenter som vil ha betydning ved avgjørelsen antas bl.a. å være dommerens uttalelser og opptreden før og under de saksforberedende møtene. Særlig relevant her vil trolig være i hvor stor grad vedkommende dommer har gitt direkte eller indirekte uttrykk for sitt eget syn på saken, enten i mekling eller i en midlertidig avgjørelse. Om noen av partene har opplevd forlikspres vil kunne være relevant. Et annet moment som antas å kunne være relevant er på hvilken måte dommeren har samarbeidet med den sakkyndige uten at partene er orientert om hva som har foregått. Videre vil partenes syn være relevant, jf. ordlyden i domstoloven § 108 annet ledd.

Oppfatningen blant en del dommere er at tingretten i større grad enn tidligere rutinemessig bør bytte dommer ved overgangen til hovedforhandlingssporet, jf. bl.a. Camilla Bernts syn. Praksis i enkelte andre domstoler er automatisk dommerbytte. Hva som vil bli oppfattet som en tillitvekkende prosess, og hva som antas å gi et mest mulig robust resultat, kan være relevante momenter i vurderingen. Av særlig betydning er muligheten for at saken vil bli brakt inn på nytt ved endringssøksmål dersom partene ikke har hatt tillit til prosessen. Hensynet til barnets beste står sentralt ved vurderingen. Dette momentet kan imidlertid også i noen tilfeller tilsi at den samme dommeren bør fortsette, f.eks. fordi vedkommende har snakket med barnet. Et moment som kan tale mot en slik tilnæringsmåte er at det generelt kan være betenkelig at en part skal kunne «velge en dommer bort» basert på subjektive hensyn. Ressurshensyn kan til dels også være et relevant mothensyn.

Vedlegg 16 **Foreslått tillegg til innkallingsbrev til hovedforhandling**

Uteblir noen av partene, vil saken kunne avgjøres etter vanlig realitetsbehandling, i medhold av barneloven kapittel 7. Det er ikke adgang til å avsi fraværdom i en sak etter barneloven, jf. tvisteloven § 16-10. Det kan imidlertid avsies dom i sak med begrenset rådighet dersom bevisføringen gir et forsvarlig faktisk avgjørelsesgrunnlag for de krav som er til behandling, jf. tvisteloven § 21-3 annet ledd. Retten viser til avgjørelsen publisert som LB-2011-140954, hvor lagmannsretten uttaler:

Lagmannsretten legger til grunn at det er anledning for tingretten til å avsi dom i en sak etter barneloven selv om saksøkte uteblir, forutsatt at saksøkte er lovlig stevnet og at retten i tillegg har et slik forsvarlig faktisk avgjørelsesgrunnlag som tvisteloven § 21-3 forutsetter...

Vedlegg 17 Nærmere om hjemmelsgrunnlag for sperret adresse, forholdet mellom sperret adresse og foreldretvister, og praktisk tilnærming til sakene

Hjemmelsgrunnlaget for avgjørelse om sperret adresse er uoversiktlig, men dette, og saksbehandlingen, synes greit oppsummert i en uttalelse fra Sivilombudsmannen, publisert som SOM-2014-409:

«Opplysninger om en persons adresse i folkeregisteret kan skjermes mot innsyn ved at opplysningene graderes etter beskyttelsesinstruksen § 4, jf. § 3. Avgjørelser om å unnta personopplysninger fra offentlighet på denne måten (skjerming/sperring av adresse), ble tidligere fattet av skattekontorene.

...

Forskriftsbestemmelsen ble endret med virkning fra 1. november 2012, og beslutningsmyndigheten lagt til politiet. Dette fremkommer forutsetningsvis av någjeldende forskrift om folkeregistrering § 3-2 nr. 10, som fastslår at skattemyndigheten registrerer adressesperring etter melding fra Kripos, og indirekte av forskriften § 9-5 annet ledd annet punktum.

Politidirektoratet har i forbindelse med undersøkelsene herfra opplyst at beslutninger om sperring av adresse nå fattes av det aktuelle politidistriktet - i samråd med den trusselutsatte. Politidistriktet melder beslutningen inn til Kripos v/Nasjonalt kontaktpunkt for adressesperring. Kripos overprøver ikke beslutningen, men kontrollerer at politidistriktet har fattet en beslutning og foretatt en trusselvurdering som tilsier sperring, og at det foreligger et signert samtykke til sperring og flyttemelding fra den trusselutsatte. Det gis deretter melding fra Kripos til Skattedirektoratet, som foretar den faktiske skjermingen i folkeregisteret. En beslutning om sperring innebærer blant annet at den trusselutsatte må flytte og holde oppholdsstedet hemmelig for omverdenen. Kripos overtar administrasjonen av den trusselutsattes post.»

I 2016 trådte ny lov om folkeregistrering i kraft, og sperret adresse er nå hjemlet i lovens § 10-4 om graderte opplysninger, og lovforarbeidene (*Innst. 65 L (2016-2017)*) forutsetter en videreføring av den beskrevne ordningen;

1.17 Opplysninger som er gradert i medhold av beskyttelsesinstruksen

Etter forslaget til ny folkeregisterlov vil opplysninger om adresse i utgangspunktet ikke være underlagt taushetsplikt. I visse tilfeller er det likevel behov for å beskytte opplysninger om hvor en person bor, og departementet legger til grunn at dagens system med adressesperring i folkeregisteret av opplysninger som er gradert etter beskyttelsesinstruksen, skal videreføres. I utgangspunktet er slik gradering et tiltak som benyttes for å beskytte opplysninger om adresse, men det kan også i enkelte tilfelle være aktuelt for andre typer opplysninger, som for eksempel opplysninger om personens barn og foreldre.

Gradering av et dokument etter beskyttelsesinstruksen kan bare foretas når dokumentet kan unntas fra offentlighet i medhold av offentleglova, jf. beskyttelsesinstruksen § 3. Etter offentleglova § 24 tredje ledd kan det gjøres unntak fra innsyn i opplysninger blant annet når unntak er påkrevd fordi innsyn ville kunne lette gjennomføringen av straffbare handlinger eller utsette enkeltpersoner for fare. Gradering av et dokument kan besluttes dersom visse skadevirkninger kan inntre. Når det gjelder gradering av personopplysninger som er registrert i folkeregisteret, er dette mest aktuelt hvis det kan forårsake skade for en enkeltperson om innholdet i opplysningene blir kjent for uvedkommende. Beslutning om å innvilge adressesperre i medhold av beskyttelsesinstruksen for trusselutsatte personer, treffes av politiet (Kripos). I barnevernssaker treffes beslutningen av barnevernstjenesten.

Opplysninger i folkeregisteret som det blir besluttet at skal graderes etter beskyttelsesintrusjonen, vil som oftest være opplysninger som omfattes av taushetsplikten, fordi de kan røpe et forhold som må anses personlig, jf. utkastet § 9-1 annet ledd og tilsvarende bestemmelse i forvaltningsloven § 13 annet ledd. Også dersom grunnlaget for graderingen er at det kan gjøres unntak for opplysningene etter et av alternativene i offentleglova § 24 tredje ledd, vil det være behov for å beskytte opplysningene. Departementet foreslår derfor å videreføre de gjeldende strengere reglene for utlevering av graderte opplysninger, se omtale under punkt 18.4.5 i proposisjonen.

I lovforarbeider til barneloven Ot. Prp. 103 (2004-2005) er forholdet mellom sperret adresse og foreldretvister utførlig behandlet i pkt. 5.5 og departementets vurderinger og forslag er oppsummert i pkt. 5.5.4 blant annet slik;

«Departementet understreker at en livssituasjon som tilsier at en person må leve på sperret adresse eller med fiktiv identitet fordi vedkommende er utsatt for trusler fra tidligere samlivspartner, omfatter et fåtall mennesker. Det dreier seg imidlertid om situasjoner hvor det foreligger alvorlig fare for liv og helse. Adekvat beskyttelse i disse situasjonene har derfor avgjørende betydning for den det gjelder og barn vedkommende har omsorg for. Det er, som det også framgår av arbeidsgruppens framstilling, gjennomgående kvinner som er utsatt for trusler fra tidligere samlivspartner av en slik alvorlighetsgrad at det er behov for slike beskyttelsestiltak. Det understrekes imidlertid at departementets vurderinger og forslag er kjønnsnøytralt og gjelder uavhengig av hvem som er trusselutsatt og trusselutøver.»

...

«Departementet mener det i praksis vil være vanskelig, og normalt også umulig, å ivareta behovet for beskyttelse gjennom sperret adresse og fiktiv identitet samtidig som en trusselutøver har del i foreldreansvaret, samværsrett, eller opplysningsrett. Det kan ikke forventes at et barn under samværet skal klare å la være å røpe så vesentlige forhold i sin tilværelse som hvor han eller hun bor. Utøvelse av foreldreansvaret forutsetter videre rett til deltagelse i barnets liv som vil medføre kunnskap om barnets bosted. Tilsvarende vil gjelde for opplysningsretten. Dersom den som utgjør trusselen har eller får del i foreldreansvaret eller samværsrett, vil dette derfor innebære at den trusselutsatte får valget mellom ikke å benytte seg av beskyttelsestiltaket, med den overhengende fare dette vil innebære for vedkommendes sikkerhet, eller at det blir den trusselutsatte som må avskrive all kontakt med barnet.

Fiktiv identitet og sperret adresse er aktuelle beskyttelsestiltak i tilfeller hvor det foreligger en alvorlig trussel mot vedkommendes liv og helse. Ofte vil det også foreligge tidligere voldsutøvelse som barnet kan ha vært vitne til. På bakgrunn av den kunnskap som nå foreligger om skadevirkningene for barn ved å være vitne til vold, mener departementet at retten i stor utstrekning vil ha grunnlag for å komme til en avgjørelse hvor trusselutøveren ikke gis del i foreldreansvaret og ikke gis samværsrett i de tilfellene vedkommende må anses å utgjøre en alvorlig trussel mot den andre forelder. Å utsette barnets omsorgsperson for alvorlige trusler vil gjennomgående skape en tilværelse med konstant frykt som kan virke svært ødeleggende for både omsorgspersonen og barnet. Etter departementets syn må dette anses å være en omsorgssvikt overfor barnet fra trusselutøverens side. Det er derfor ikke bare hensynet til trusselutsattes sikkerhet som tilsier at det ikke bør være samvær og felles foreldreansvar, men direkte hensynet til barnet.

I den senere Prop. 85 L. (2012-2013) er dette fulgt opp;

7.2.4.2 Trusselutsatte – fiktiv identitet, sperret adresse

Fiktiv identitet, sperret adresse og relokalisering er blant de tiltak som kan settes inn for å beskytte personer som er utsatt for alvorlige trusler. Departementet viser til Ot.prp.nr.103 (2004–2005) kapittel 5.5 om foreldretvister der en forelder har fiktiv identitet og sperret adresse.

Departementet tydeliggjør med dette at det i tilfeller der en forelder har utsatt bostedsforelder og/eller barnet for slike trusler at det er iverksatt beskyttelsestiltak, ikke bør fastsettes samvær. De vurderinger som ble lagt til grunn da beskyttelsestiltaket ble fastsatt, må uten videre kunne legges til grunn også i en etterfølgende sak om samvær dersom beskyttelsestiltaket fortsatt gjelder. I slike tilfeller bør det, av hensyn til den/de trusselutsattes sikkerhet og barnets beste, heller ikke gis samvær under tilsyn av offentlig oppnevnt tilsynsperson

For retten er det altså en utfordring at den skal forholde seg til en konkret trusselvurdering fra politiets side, og at politiet mener at de beskyttelsestiltakene som er iverksatt er nødvendige, men uten at det gis tilgang til vurderingen, eller grunnlaget denne er basert på. Dette utgjør en åpenbar svakhet ved sakens opplysning, og det er lite tilfredsstillende at retten har begrenset mulighet til å prøve nærmere den premiss som adressesperringen utgjør. Det vil normalt ikke gis ut informasjon om den konkrete trusselvurderingen som er foretatt, men leder av det aktuelle politidistriktet, eller en representant for Kripos vil kunne innkalles som vitne for å gjøre generelt rede for hvilke vurderinger som gjøres i slike saker.

I avgjørelsen **LB-2018-27367** tar retten som utgangspunkt at den **ikke** kan gjøre så kategoriske vurderinger som forarbeidene gir anvisning på. Fra avgjørelsen inntas;

Borgarting lagmannsrett har behandlet saker med tilsvarende problemstilling tre ganger; i LB-2015-76976, LB-2017-6107 og LB-2017-58266, der de to siste viser til den første og der alle bygger på samme rettsforståelse. LB-2015-76976 ble anket til Høyesterett, men anken ble ikke tillatt fremmet. Retten er ikke kjent med øvrig relevant rettspraksis.

Av betydning for denne saken mener denne lagmannsrett følgende kan utledes av de tre avgjørelsene: Ved vurderingen av om faren og barna skal ha samvær, må det legges betydelig vekt på det at moren og barna er innvilget sperret adresse som et beskyttelsestiltak, men retten kan ikke nøye seg med å konstatere at slikt vedtak er fattet. Retten må vurdere om vedtaket er saklig og tilstrekkelig fundert.

Etter denne lagmannsretts oppfatning står vurderingstemaet som kan utledes av dommene i mulig spenningsforhold til Prop.85 L (2012–2013), der departementet i punkt 7.2.4.2 uttaler:

(...)

Uttalelsen trekker i retning av at vedtak om adressesperre uten videre skal legges til grunn i sak om samværsrett, men lagmannsretten finner det ikke nødvendig å gå nærmere inn på dette, og legger i det følgende til grunn at det skal tas stilling til om vedtaket er saklig og tilstrekkelig fundert. lagmannsretten bemerker at den oppfatter Sivilombudsmannens uttalelse SOM-2014-409 slik at faren har klageadgang på adressesperren etter forvaltningsloven.

Lagmannsretten utleder videre, særlig av de to første avgjørelsene, at det alminnelige sivilrettslige beviskravet sannsynlighetsovervekt skal benyttes hvis det ved vurderingen har betydning om, og eventuelt i hvilket omfang, faren har utøvd vold. Hvis fare for bortføring av barna har betydning, kreves det ikke sannsynlighetsovervekt for faktum som underbygger slik fare. Av hensyn til barna gjelder et lempet beviskrav når

bortføringsfare skal vurderes. Det må imidlertid foreligge holdepunkter for at det foreligger slik risiko, hvis den skal tillegges betydning.

Når lagmannsretten basert på de angitte vurderingstemaene skal ta stilling til vedtaket om sperret adresser, må lagmannsretten ta utgangspunkt i hva som ligger bak vedtaket og at det er opprettholdt.

(...)

Basert på de tre skriftlige redegjørelsene sitert over og sakens øvrige beviser, legger lagmannsretten til grunn at adressesperre er vedtatt og opprettholdt for å sikre moren mot æresrelatert vold og barna mot bortføring – også i den hensikt å få moren til stedet barna bortføres, begge deler knyttet til faren eller hans familie.

Lagmannsretten går nå over til å vurdere om vedtaket med denne begrunnelsen er saklig og tilstrekkelig fundert. Lagmannsretten slutter seg til tingretten i at vurderingen må være fremtidsrettet, men at det må ses hen til hva som har skjedd. For det siste har det betydning at politiet i sine begrunnelser har trukket frem at trusselbildet var høyt og ville forbli uendret de neste årene.

Retten legger videre til grunn at det ikke har vært avgjørende for at politiet besluttet at adressesperre skulle innvilges og senere opprettholdt det, om moren har vært utsatt for vold i det omfang hun selv har beskrevet.

For lagmannsretten fremstår derfor trusselsituasjonen – og ikke om, eller i hvilket omfang – faren har utøvd vold som det sentrale.

(...)

Ved den helhetlige vurderingen lagmannsretten skal foreta, legger retten også vekt på at politiet – som retten legger til grunn har et bredere og bedre faktisk grunnlag for trusselvurderingen og av behovet for sperret adresse – har opprettholdt det siste etter den fornyede vurderingen som ble foretatt etter tingrettens dom. Lagmannsretten har også sett hen til opplysninger som fremkom under politibetjent Js forklaring, som retten ikke redegjør for i dommen.

Lagmannsretten har etter dette kommet til at vedtaket om adressesperre fremstår som saklig og tilstrekkelig fundert, og at det stenger for at faren skal ha samvær med de tre barna

Det bør vies særlig oppmerksomhet til at det kan være forhold i grunnlaget som går utover synlige bevistema som for eksempel vold. En del av grunnlaget vil kunne være for eksempel at det er gitt opplysninger om et kriminelt miljø til politiet, eller opplysninger om et æresrelatert trusselbilde eller lignende. Forhistorien til det trusselbildet som har ført til sperret adresse kan være svært sammensatt. Dette er vanskelig å tilpasse til rettens behov for opplysninger, uten at en trussel kan bli betydelig forsterket, eller en pågående etterforskning kan bli sterkt skadelidende.

Dilemmaene som oppstår må vurderes og løses i den enkelte sak. Merk allikevel at det i lovforarbeidene Ot. Prp. 103 (2004-2005) i pkt. 5.3 er viktige uttalelser om beviskravet i saker der det er fare for vold eller andre overgrep mot barn, dette kan være lavere enn alminnelig sannsynlighetsovervekt, slik at eventuell tvil kommer barnets sikkerhet til gode.

Praktisk tilnærming til saker med sperret adresse

Retten må avklare hvordan, og i hvilken grad, grunnlaget for adressesperringen kan gjøres kjent for retten

Vær oppmerksom på at enhver «glipp» som kan avsløre personnavn, stedsnavn og lignende som kan avsløre den sperrede adressen kan medføre at barnet og den skjermede forelderen må bryte opp for å etableres i sikkerhet på nytt

Retten er avhengig av bistand til å avklare situasjonen fra den eller de advokatene som kjenner saken. Dersom slik forhåndsavklaring bare kan skje med den ene av prosessfullmektigene, kan det vurderes å bruke en annen forberedende dommer som kan være friere i denne avklaringsprosessen, uten fare for å inhabilisere seg.

Saker av denne type vil kunne være ekstra krevende for prosessfullmektigene, og dette vil kunne reflekteres i arbeidsoppgaver/sakskostnadskrav

Behov for informasjon fra "politisten" løses enklest ved å kontakte Kripos, som har faste personer med ansvar for saker med sperret adresse

Det må avklares hvilke sikkerhetstiltak som anses nødvendige før, under og etter eventuelle rettsmøter. Hvis slike tiltak anses nødvendig kan det vurderes å få sikkerhetsbistand fra politiet. Det kan også hende at for eksempel mottak av sakkyndig utredning eller andre situasjoner kan øke et foreliggende risikonivå, og at det bør vurderes om Kripos skal varsles i forkant av utsendelse eller lignende

Avklar hvilken sal som egner seg, om det trengs flere saler, eventuelt om det skal gjennomføres fjernmøte med parten som har sperret adresse fra en annen domstol

Vær oppmerksom på at saken kan reise prosessuelle problemstillinger knyttet til ønske om sladding av navn og adresser i dokumenter, samt begjæring om at vitner forklarer seg anonymt. Tvisteloven § 24-8 gir ikke anledning til anonym vitneførsel i sivile saker, noe som er i motstrid med forutsetningene i saker med sperret adresse. Det er grunn til å tro at lovgiver ikke har vært oppmerksom på problemstillingen. I avgjørelsen i HR-2015-1452-U ble det slått fast at anonym vitneførsel fra fostermor (i en barnevernssak) var en saksbehandlingsfeil, men at det var klart at den ikke kunne ha virket inn på avgjørelsens innhold

Også i disse sakene er bevistemaet knyttet til hva som er til barnets beste. Forsøk å unngå at saken utvikler seg til en ren prøving av om det foreligger bevis for alvorlige straffbare forhold eller fare for slike

Postadresse:
Domstoladministrasjonen
Postboks 5678 Sluppen
7485 Trondheim

Telefon: +47 73 56 70 00

E-post: postmottak@domstoladministrasjonen.no
www.domstol.no
www.jordskifte.no

